

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**Náplň volného času českých dětí a mládeže
z pohledu gender**

bakalářská práce

Autor práce: Lenka Macková
Studijní program: Rehabilitace
Studijní obor: Rehabilitační – psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory
Vedoucí práce: PhDr. Martina Hrušková, Ph.D.

Datum odevzdání práce: 13. 8. 2012

Abstrakt

Náplň volného času českých dětí a mládeže z pohledu gender

Tato práce se zabývá volnočasovými aktivitami žáků základních škol a středoškoláků. Tyto aktivity byly posuzovány i podle pohlaví. Teoretická část je zaměřena na definici pojmů volný čas, dítě, mládež a gender. Dále pojednává o historii volného času, jeho funkcích, subjektech, které jej ovlivňují, problémech, činnostech ve volném čase, formách aktivit volného času a o institucích. Také se zabývá volným časem dětí a mládeže a zaměřuje se na význam sportu, pohybu a hry. V neposlední řadě se zaměřuje na problematiku gender ve volném čase.

V praktické části byla použita metoda kvantitativního výzkumu, která byla realizována pomocí dotazníkového šetření. Výzkumný soubor tvořili žáci vybraných základních a středních škol v Českých Budějovicích.

Cílem práce bylo zjistit, jakými aktivitami se ve svém volném čase zabývají žáci 2. stupně základních škol v Českých Budějovicích a žáci 2. ročníků středních škol v Českých Budějovicích, a zda v náplni volného času dívek a chlapců existují nějaké patrné rozdíly.

Z výsledků vyplývá, že volnočasové aktivity žáků základních a středních škol jsou velmi podobné. Odlišné je množství času věnovaného jednotlivým aktivitám. I přes tuto skutečnost byly ale zjištěny rozdíly v trávení volného času žáků základních škol a středoškoláků a také dívek a chlapců.

Jelikož se v České republice příliš nehovoří o volném čase z pohledu gender, uvítala bych, kdyby se tato práce stala impulzem pro další diskuze a výzkumy týkající se této problematiky.

Abstract

The Leisure Time Content of Czech children and Youth from the Gender Perspective

My bachelor composition is focused on leisure time of pupils of basic schools and students of secondary schools. Their activities were also assessed by gender. Theoretical part is concentrated on definition of terms: leisure time, child, youth and gender. It analyses about history of leisure time and its functions; subjects which affect them, problems, activities in leisure time, type of leisure activities and about institutions. It also analyses leisure time of children and youth and concentrates on relevance of sport, physical activity and a game. My composition focuses on problems of gender in their leisure time.

I have used method of quantitative research in the practical part, which was completed by using questionnaires, completed by pupils from different basic and secondary schools in Ceske Budejovice.

The aim of my composition was to find out, which activities are most popular among pupils from second year from basic schools and students from second grade from secondary schools in Ceske Budejovice. The aim was also to find out if there are any significant differences between leisure time of girls and boys.

It is clear, that leisure time activities of pupils of basic schools and students of secondary schools are very similar. The only difference is the amount of time spent doing different activities. Despite this fact, there is a difference between how pupils from basic schools and students from secondary schools spend their free time and difference between girls and boys.

As the leisure time from the gender perspective has not been analysed too much in Czech republic, I would appreciate if my composition would become impulse for future discussions and research, analyses this topic.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 13. 8. 2012

.....

Lenka Macková

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí práce PhDr. Martině Hruškové, Ph.D. za odbornou pomoc, trpělivost a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat ředitelům a ředitelkám základních a středních škol za spolupráci při provádění výzkumu k této práci.

Obsah

ÚVOD	8
1. SOUČASNÝ STAV	9
1.1 VOLNÝ ČAS.....	9
1.1.1 <i>Definice a charakteristika volného času</i>	9
1.1.2 <i>Historie volného času</i>	11
1.1.3 <i>Funkce volného času</i>	12
1.1.4 <i>Subjekty ovlivňující volný čas dětí a mládeže</i>	15
1.1.5 <i>Problémy volného času</i>	19
1.1.6 <i>Činností ve volném čase</i>	22
1.1.7 <i>Formy aktivit volného času</i>	24
1.1.8 <i>Instituce poskytující dětem a mládeži náplň volného času</i>	26
1.2 DÍTĚ A MLÁDEŽ.....	30
1.2.1 <i>Definice a charakteristika dítěte</i>	30
1.2.2 <i>Definice a charakteristika mládeže</i>	31
1.2.3 <i>Volný čas dětí a mládeže</i>	32
1.3 GENDER.....	35
1.3.1 <i>Definice a charakteristika genderu</i>	35
1.3.2 <i>Projevy gender ve volném čase</i>	37
1.4 POHYB, HRA A SPORT U DĚTÍ A MLÁDEŽE.....	40
1.4.1 <i>Charakteristika a význam pohybu pro děti a mládež</i>	40
1.4.2 <i>Charakteristika a význam sportu pro děti a mládež</i>	41
1.4.3 <i>Charakteristika a význam hry pro děti a mládež</i>	42
2. CÍL PRÁCE A HYPOTÉZA	43
2.1 CÍL PRÁCE.....	43
2.2 HYPOTÉZA.....	43
3. METODIKA	44
3.1 POUŽITÁ METODA.....	44
3.2 CHARAKTERISITKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU.....	45

4. VÝSLEDKY.....	46
5. DISKUZE.....	76
6. ZÁVĚR.....	87
7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	88
8. KLÍČOVÁ SLOVA.....	91
9. PŘÍLOHY.....	92

ÚVOD

V dnešní době je otázka náplně volného času dětí a mládeže velmi důležitá, protože díky němu lze předcházet spoustě nežádoucím jevům. Je velmi podstatnou součástí životního stylu každého člověka. Neměl by se podceňovat, měl by být plnohodnotným prvkem našeho života. Každý z nás by měl svůj volný čas trávit kvalitně.

Myslím, že když se řekne pojem „volný čas“, každého jistě napadnou oblíbené činnosti, které v této době provádí a pochopitelně se na tuto dobu těší. Volný čas by měl kompenzovat školní či pracovní zátěž. Je to čas pro odpočinek, relaxaci. Výhodou je, že každý z nás si může svůj volný čas organizovat sám, i když je jasné, že malým dětem jej mohou organizovat například rodiče. Z toho tedy vyplývá, že samotný volný čas ovlivňuje spousta faktorů. Ty nejdůležitější z nich jsou pak rodina a kamarádi.

Jestliže bude mít dítě kvalitně vyplněný volný čas, jistě mu to pomůže i po psychické stránce, protože bude spokojenější. To může přinést pozitivní vliv i do dalších oblastí života každého jedince.

Toto téma mě velmi zaujalo. I když se lze v této oblasti vzdělávat (tím mám na mysli obory jako Pedagogika volného času), tak v dnešní laické společnosti se neklade na volný čas příliš velký důraz. A proč z pohledu gender? O samotném genderu se v dnešní době čím dál více diskutuje a stává se z něj moderní fenomén, který se neustále rozvíjí. V této práci jsem se tedy snažila poukázat na rozdíly v trávení volného času dívek a chlapců. Zaměřila jsem se na volnočasové aktivity žáků základních škol a středoškoláků. Tyto aktivity jsem tedy zkoumala i podle pohlaví.

Snažila jsem se také poukázat na současný pohled týkající se této problematiky. V České republice se příliš nehovoří o volném čase z pohledu gender, proto bych byla ráda, kdyby se tato práce stala podnětem pro další diskuze.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 VOLNÝ ČAS

1.1.1 Definice a charakteristika volného času

V současnosti je volný čas důležitou oblastí života a výchovy, časem očekávání a rizik. Mimořádný význam má pro děti a mládež, nejmladší a perspektivní složku společnosti, která spolu s generacemi dospělých a za jejich aktivního podílu zaručuje jak spojitost, tak také nutnou inovaci dalšího vývoje (13).

Podle Hofbauera je volný čas (angl. leisure time, fran. le loisir) je čas, kdy člověk nedělá činnosti pod tíhou povinností, které vyplývají z jeho sociálních rolí, zejména z dělby práce a nezbytnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Jindy se určuje jako čas, který zbývá po vykonání pracovních i nepracovních povinností – to je tzv. zbytková reziduální teorie volného času rozšířená hlavně v německé literatuře (něm. Resttheorie) (13). *„Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení (13, s. 13).“*

Pedagogický slovník uvádí rovněž definici volného času. Je časem, se kterým může člověk zacházet dle vlastní úvahy a na základě svých zájmů. Je to doba, která zbude z dvaceti čtyř hodin obvyklého dne po odečtení času stráveného v zaměstnání, starostlivostí o rodinu a domácnost, péčí o vlastní fyzické potřeby (včetně spaní). Na výchovu a vzdělávání se zaměřuje pedagogika volného času (26).

„Volný čas je možno chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil (23, s. 13).“ Je to doba, kdy si svoje činnosti smíme svobodně vybrat, konáme je dobrovolně a s radostí, přinášejí nám dojem uspokojení a uvolnění (23).

Pod termínem „volný čas“ se obvykle zařazuje odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty související s těmito činnostmi. Z pohledu dětí a mládeže do volného času

nepatří výuka a činnosti, které jsou s ní spojeny, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti související s fungováním rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené studium a časové ztráty. Součástí volného času nejsou ani činnosti zajišťující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče). I z těchto činností si ale lidé občas udělají svého koníčka, což je patrné např. ve vztahu k přípravě (i konzumaci) jídla (23).

Tento čas je celkově brán jako jedna z činností lidí. Obvykle bývá příkládán jako opak k pracovním činnostem, jako sféře povinností. Takovýto postoj bývá nazýván jako *sociologizující*, někdy ovšem označováno jako negativní chápání volného času, je tradiční a historicky starší. Volný čas je veškerá doba, která nám zůstane po splnění si všech nezbytností (pracovních, společenských, sociálních a rodinných) a po uspokojení biologických a fyziologických potřeb. Tento přístup chápe volný čas jako zbytkovou časovou hodnotu na poměrně nezávislé využití. Oblast volného času se tedy vymezuje určitou šancí dobrovolně zvolené činnosti. Za tvůrce takovéhoho pojetí bývá označován **Joffre Dumazeider** (francouzský sociolog, zakladatel pedagogiky volného času) (35).

Volný čas nezahrnuje čas, který věnujeme zaměstnání, čas věnovaný přípravě a přepravě do zaměstnání, čas nutný k uspokojení základních biologických potřeb (spánek, hygiena, jídlo a další sebeobslužné činnosti) a čas nutný ke splnění dalších nezbytností (např. spojených s domácností, ...) (35).

Druhý přístup chápání volného času je *psychologizující* nebo-li pozitivní pojetí volného času. Vychází z toho, jak člověk určitou činnost chápe, prožívá, co pro něj osobně znamená. Volný čas je brán jako svobodně zvolený čas z pohledu potřeb člověka, který s ním svévolně nakládá. Je tedy subjektivní, je to čas pro individuální seberealizaci, sebeuspokojení a to bez zřetele na charakter činnosti, kterou právě dělá. Je to čas, kdy je člověk sám sebou, nezávisle si vybírá a dělá ty činnosti, které mu přinesou zábavu, radost, odpočinek, potěšení, které oživují a podporují jeho tělesné a duševní, popř. tvůrčí schopnosti. Nemusí to být činnost pouze pro sebe, ale i pro ostatní, ze svého vnitřního impulsu a přesvědčení (35).

Dle sociologických kritérií je za volný čas pokládán čas, ve kterém osoba svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů vybírá svou činnost. Jedná se o tu část

mimopracovního, mimoškolního času, který zůstane po zajištění individuálních a rodinných, existenčních a biologických potřeb (29).

1.1.2 Historie volného času

V porovnání s dalšími sociálními institucemi má za sebou volný čas poměrně krátkou historii. Významný francouzský sociolog volného času Joffre Dumazedier považuje volný čas za součást předešlých civilizací a objevuje ho už u aristokracie antického Řecka nebo v dobách renesance, jeho obrovský vývoj ale nastává až v 19. a 20. století. Za základní rysy volného času považuje: svobodnou volbu participace na jeho činnostech, bezprostřední „neužitečnost“ (neutilitárnost) a udělení radosti i uspokojování osobních potřeb (13).

Verdon uvádí, že ve středověku se volný čas svou povahou diferencoval od volného času dnešní doby. Byl o hodně více spojen s prací. U většiny tehdejšího obyvatelstva lze proto mluvit o civilizaci práce (33).

19. století bylo z pohledu volného času dětí a mládeže ovlivněno důležitými událostmi, předěly a zvraty, mezi něž lze zařadit rozvoj techniky, vědy a demokracie. V druhé polovině 19. století začínají vznikat první sdružení dospělých, poté i mládeže a dětí a zakládala se zařízení orientovaná na volný čas dětí (14).

Pozornost zaměřená na volný čas měla individuální a kolektivní rozměr. Příležitosti a realizace volného času přestávaly být pouze doménou šlechty a od první poloviny 19. století směřovaly rovněž do rodin měšťanských a od druhé poloviny 19. století do rodin dělnických (14).

V minulosti se odlišně volný čas prožíval u vyšších a nižších vrstev společnosti, jedno ale měli totožné – jedinec byl více spojen s přírodou, se svými kořeny a tradicemi. Oslavovaly se vyznané svátky (25).

Jak již bylo uvedeno, z historického pohledu se o volném čase uvažuje od 19. a 20. století, které s sebou přineslo spolu s industrializací velké seskupení pracovních požadavků na jednotlivce. To zapříčinilo vyhrocení sociálních potíží, jakými byla dlouhá pracovní doba a dětská práce. Ve starověku a středověku bylo rozvrhnutí mezi

pracovní dobou a volným časem odlišné než v současné době. Podstatný rozpor mezi pracovní dobou a volným časem se začal vyostřovat až v novověku (3).

Teprve ve 20. století byly vybudovány podmínky pro zrod civilizace volného času. Pro všechny pracující to znamenalo, že od této doby se práce a volný čas začaly vzájemně proplétat a lidé tak do určité míry získali svobodu (33).

První a druhá světová válka, studené války, ekologické aktivity 80. let a další zásadní události ovlivnily snížení rozvoje volného času v průběhu 20. století. Po druhé světové válce se velice zvyšoval význam volného času a to kvůli politickým, technickým, ekonomickým, vědeckým a kulturním událostem. Zásadní význam má ale zkracování pracovní doby (14).

Po nástupu komunismu se dětské a mládežnické organizace sjednocovaly. Další vliv měla i normalizace, jež vývoj zbrzdila a řešení otázek volného času odložila (14).

Během 20. století prošel volný čas rychlým vývojem, výrazně stoupl jeho rozsah i dosah, vliv a význam pro život jedince, věkových a sociálních skupin, celé mladé generace i společnosti. V průběhu času se prohlubovaly rovněž přístupy jedince k této sféře, která v dnešní době prochází celým jeho životem (9).

Hlavně od poloviny šedesátých let 20. století narůstá přesvědčení, že volný čas je pro děti, mládež a dospělé čím dál důležitější součástí jejich života. Začínají se tedy rodit podmínky pro jeho rozvoj, mezi které patří zkracování pracovní doby dospělých, vytvoření pětidenního pracovního a školního týdne, zvýšení počtu středoškoláků a vysokoškoláků a jejich participace na činnostech volného času (13).

Volný čas v současné době nabízí jedinci i společnosti možnosti, které dříve v takovém rozsahu nebyly možné (9). Ovšem kvůli technice a civilizaci se jedinec v dnešní době stal spíše otrokem svého času a svého soukromí (25).

1.1.3 Funkce volného času

Funkce volného času jsou: *zdravotně-hygienická, formativně-výchovná, seberealizační, socializační a preventivní* (16). Mezi další funkce lze uvést: *odpočinek* (obnovení pracovní síly), *zábavu* (obnovení duševních sil) a *rozvoj osobnosti*

(spoluúčast na vytváření kultury) (13).

Joffre Dumazedier uvádí *psychologickou funkci*. Dle jeho poválečného stanovení tato funkce vyvažuje zčásti vliv práce. Zahrnuje očekávání i naději; osvobození od požadavků pracovního procesu a ostatních přítěží života; zábavu a rozptýlení, které dává např. hra, divadlo nebo kino; rozvoj intelektuální, umělecký a fyzický, tvořivost a vzdělávání (13).

Nynější francouzský sociolog volného času **Roger Sue** uvádí tyto čtyři funkce:

1. *psychosociologická* – uvolnění, zábava, rozvoj
2. *sociální* – socializace, symbolické členství k nějaké sociální skupině
3. *terapeutická*
4. *ekonomická* – kladný vliv na uplatnění člověka v profesním působení, výdaje účastníků vynakládané na aktivity volného času (13).

Funkce sociální obsahuje socializaci v odlišných sociálních prostředích (i rodiny) a sdružování, symbolické členství znamená vztah ke skupině a zahrnuje potvrzení vlastní osobnosti a sociální uznání. *Funkce terapeutická* obsahuje aspekt zdravotní, smyslový rozvoj, prevenci chorob a zdravý životní styl (13).

Německý pedagog volného času **Horst W. Opaschowski** stanovil souhrnně funkce a možnosti volného času takto:

1. *rekreace* – zotavení a uvolnění
2. *kompensace* – snížení zklamání a frustrací
3. *výchova a další vzdělávání* – studium o svobodě a ve svobodě, sociální učení
4. *kontemplace* – nalézání smyslu života a jeho duchovní výstavba
5. *komunikace* – sociální kontakty a kamarádství
6. *participace* – účast, podílení se na vyvíjení společnosti
7. *integrace* – ustálení života rodiny a včlenění do společnosti
8. *enkulturace* – kulturní růst sebe samých (13).

Čtyři základní funkce volného času a výchovy ve volném čase uvádí Pávková. Jsou to funkce: *výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní*.

1. *výchovně-vzdělávací* – na vykonávání této funkce se klade velký důraz. Dílčí instituce se podílejí na rozvoji schopností dětí a mládeže, na usměrňování, kultivaci a uspokojování jejich zájmů a potřeb, na formování žádoucích postojů a morálních vlastností dle svých určitých možností a právně určeného poslání. Skrze bohaté a poutavé činnosti se děti motivují k společensky žádoucímu využití volného času, k získávání nových poznatků, dovedností a návyků. To vede k rozvoji poznávacích procesů a k celoživotnímu vzdělávání. Kladné výsledky v zájmových činnostech s sebou nesou pocit uspokojení, možnost k seberealizaci a patřičnému sebehodnocení.
2. *zdravotní* – k plnění této funkce je důležité nastolení režimu dne tak, aby pomáhal budovat zdravý životní styl. Ten tkví na změnách činností odlišného charakteru (duševní a tělesné činnosti, práce a odpočinku, organizované a spontánní činnosti). Důležitý zdravotní význam má poskytování možností k pohybu na čerstvém vzduchu. Pohybové, tělovýchovné a sportovní činnosti nahrazují dlouhé sezení při výuce. Pro zdraví dětí jsou tedy nutné. Zařízení zajišťující stravování mají příležitost vést děti ke správné životosprávě a dodržování hygienických návyků. Ke zdravému duševnímu vývoji je důležité umožnit dětem a mládeži strávit čas v příjemném prostředí, v pohodě, mezi oblíbeným kolektivem. Zásadní zdravotní význam má i účelově vybrané, hygienicky nezávadné a estetické materiální prostředí a dostatek místa pro činnosti. Dále je důležité nezapomínat na dodržování zásadních bodů bezpečnosti činnosti.
3. *sociální* – tato funkce je důležitá ke tvorbě bohatých a žádoucích sociálních vztahů. Výchovně-vzdělávací instituce mají možnosti v čase mimo výuku kompenzovat rozdíly mezi odlišnými materiálními a psychologickými podmínkami v rodinách. Tím pomáhají hlavně dětem z málo podnětného nebo konfliktního rodinného prostředí. Součástí této funkce je i nacvičování sdělovacích dovedností, rozvoj sociálních kompetencí a seznámení se s pravidly společenského vystupování.

4. *preventivní* – tato funkce je myšlena jako prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Je zaměřena na tyto oblasti: drogová závislost, alkoholismus a kouření; kriminalita a ostatní delikty; virtuální drogy (počítače, televize, video); patologické hráčství (gambling); záškoláctví; šikana, vandalismus a další formy násilného jednání; xenofobie, rasismus, intolerance. Prevenci dělíme na primární, sekundární a terciární. Primární prevence je vymezena pro celou populaci, hlavně ale pro tu, která není kriminálně riziková a narušená. Sekundární prevence obsahuje činnosti, které jsou určené na kriminálně rizikové osoby a skupiny, u kterých je větší možnost toho, že se stanou nositeli závadové činnosti nebo jejími oběťmi. Terciární prevence se snaží o léčení či zamezení recidivy u těch osob, které jsou už negativními jevy postiženy. Prevence se orientuje na sociální prostředí, příčiny a podmínky vzniku kriminálního chování a jeho recidivy (23).

1.1.4 Subjekty ovlivňující volný čas dětí a mládeže

Na volný čas dětí a mládeže působí mnoho činitelů, jež se navzájem ovlivňují, konkurují si nebo spolu spolupracují. Jsou to:

- *přirozené výchovné instituce* (rodina, skupina vrstevníků, lokální pospolitosti – např. obec);
- *instituce se zprostředkovaným výchovným působením* (společenské prostředí, občanská sdružení, soukromé subjekty, cestovní kanceláře, hromadné sdělovací prostředky apod.);
- *instituce s přímým výchovným působením* (školy, školská zařízení, vzdělávací subjekty, církve apod.) (10).

Rodina

Rodina je prvotní instancí, v níž se předávají vzory a volí se zájmy. Jde v ní hlavně o to, aby se společně stráveným volným časem zpevnily rodinné vztahy a citové

potřeby dětí (20).

Představuje velkou roli ve volném čase dětí a mládeže, a to jednak jako nejpřirozenější skupina ve společnosti, ale rovněž jako časově první výchovné prostředí dítěte. Činnosti, jež si dítě volí, jsou ve velké míře dány nejenom množstvím volného času, osobnostními předpoklady dítěte, ale i tím, jaké hodnoty rodina uznává jako podstatné, finančními možnostmi rodičů a jejich představami, jakým způsobem by mělo jejich dítě svůj volný čas trávit. Obvykle se v této oblasti promítají i nenaplněná přání rodičů a jejich vlastní ctižádost. Ve spoustě případů to může dítě povzbudit k lepším výkonům, či naopak v něm vzbudit pocit méněcennosti. (10).

Z pohledu rodiny a jejího působení na dítě lze rozlišit dvě oblasti volného času. První z nich je ovlivňování zájmů dítěte, druhá pak společné činnosti rodičů s dětmi (10).

Skupina vrstevníků

Pro spoustu dětí a mladých lidí je prvotní, a obvykle také jedinou formou dobrovolného sdružování, neformální vrstevnická skupina. Vytvářejí ji mladí lidé blízkého věku a podobných zájmů, obvykle také stejného pohlaví a blízkého sociálního postavení (13).

Členství v takovéto skupině dává ochranu a zázemí, kompenzuje jejich sociální a citové strádání, vytváří sociální vazby a pocit bezpečí má pro jejich příslušníky někdy totožný význam jako obsah činnosti (13).

Vrstevnické skupiny mohou svůj volný čas vyplňovat pozitivním (skupiny organizované v nějakém sdružení) i negativním způsobem (gangy, bandy, pouliční party) (10).

Lokální pospolitosti

Sem patří hlavně obec, ale rovněž také sídliště, sídlištní blok a vliv sousedských vztahů na možnosti a kvalitu uplatňování potřeb volného času jejími nedospělými příslušníky. Rovněž zde mají vliv neformální skupiny dětí a mladistvých a vztahy mezi místními institucemi a dalšími občany, sousedské vztahy, ale také lokální politické

subjekty, jež spolu ne vždy komunikují tak, aby se mohly domluvit na tom, co je pro děti vhodné a jaké podmínky by měly pro své děti vytvořit (10).

Společenské prostředí

Společenské prostředí je převážně odraz lokální pospolitosti a jejího sociálního složení. Značnou roli mají znovuvytvořené tradice, které jsou založeny na společenském postavení. Společenské postavení rodičů, případně i jejich hmotné zázemí má odraz i ve vztazích mezi dětmi, které mnohokrát uznávají hodnoty, jež převzaly od rodičů, a tím tvoří i určité sociální členění. S věkem dětí se tato tendence pozměňuje (10).

Hromadné sdělovací prostředky (masmédia) a masová kultura

Psychologický slovník definuje masmédia jako „*prostředky masové komunikace* (8, s. 296).“ Synonymem pro masmédia jsou média masová. Pojem „masový“ definuje psychologický slovník jako „*hromadný, týkající se davu* (8, s. 296).“

Rovněž psychologický slovník uvádí pojem „masová kultura.“ Je to „*termín užívaný jak odsudek existující úrovně umění, literatury, jazyka a kultury vůbec; namísto dobře informované, vzdělané, aktivní, kritické veřejnosti se z populace stává apatická masa; údajnou příčinou je dopad prostředků masové komunikace, zejména televize* (8, s. 276).“

Vznik masové kultury s důležitým úkolem masových médií je závislý na relativní sociální nivelizaci. Kultura se stává masovou hlavně tehdy, co se staly masovými jisté životní podmínky a sociální poměry (29).

Je jasné, že způsob života dnešních lidí je velice ovlivněn hromadnými sdělovacími prostředky neboli masmédií. Jejich využívání je nedílnou složkou práce i volného času. Volný čas lidí je tráven hlavně s médii a vedle přímých mediálních aktivit jsou i ostatní činnosti člověka sloučeny s médii (29).

Hromadné sdělovací prostředky jsou rozděleny podle spousty znaků, např. elektronická média (televize, rozhlas), tištěná média (noviny, časopisy), soukromá a veřejnoprávní média. V nedávných letech přibyla médiím, která nejsou až tak stará

konkurence ve formě osobního počítače, internetu a multimédií, která v sobě spojují funkce tradičních a současných médií. Vliv médií v životě mládeže závisí na jistých společenských podmínkách a média naopak zpětně pozměňují sociální podmínky (29).

Rovněž s tím ale souvisí rizika a nebezpečí závislostí a dalších hrozeb. Kladné působení je ale větší a projevuje se více způsoby, např. dospělým lidem dávají média údaje o problémech, o životě, o vzdělávání a vychovávání dětí a mladých lidí. Velký zájem je o internet jako celosvětové počítačové síť informačních služeb, která se využívá i ve volném čase. Dává možnosti k prohlubování vědomostí a mezilidského dorozumívání (9).

Masmédia se dostávají do celého světa a mají vliv na to, jak lidé pocítují čas a prostor. Doba se změnila, neboť zprávy se v současné době šíří nezávisle na fyzických osobách. Rychlost komunikace už nesnižují vlastnosti lidí a hmotných věcí. Komunikace je v současnosti prakticky možná ihned a vzdálenost už není důležitá, protože do každé části světa lze proniknout stejně rychle (1).

Soukromé subjekty

Sem zahrnujeme hlavně cestovní kanceláře se svými poznávacími, pobytovými a ozdravnými zájezdy pro děti a mládež a úroveň jejich výchovně vzdělávacího působení. Dále také nejrůznější podnikatelské firmy, které organizují akce pro děti a mládež, umělecké agentury, rekreační zařízení se svými volnočasovými akcemi, hypermarkety s koutky pro děti nebo s různými víkendovými a dalšími programy (10).

Školy

Školy ovlivňují děti a mládež hlavně svými aktivitami mimo vyučování, programy mimo vyučování na školách v přírodě, výlety, akademiemi apod. (10).

Škola svým postojem k využívání volného času, jenž je realizován v návaznosti na výuku (před a po výuce) a v jejím průběhu, se zásadně podílí na osvojení aktivního či pasivního přístupu dětí a mládeže k trávení volného času a zejména k optimální kvalitě volnočasových aktivit (20).

Dále patří do těchto subjektů **střediska volného času, školní družina, školní klub** a **nestátní neziskové organizace**. Tato zařízení jsou zahrnuta v kapitole 1.1.8 Instituce poskytující dětem a mládeži náplň volného času

1.1.5 Problémy volného času

Volný čas je oblastí, která se vyvíjí živě a také nese množství problémů. Mezi ty nejčastější patří: *nerovné možnosti lidí pro využívání volného času, nezaměstnanost mladých lidí, odmítání volného času, neschopnost využít volný čas* (13). Dále lze jako problém uvést *chybějící podmínky pro využívání volného času* (35).

Chybějící podmínky pro využívání volného času

Určitá část mládeže nemůže využívat svůj volný čas a udává proto dva důvody:

- *chybí odpovídající možnosti* (velmi malá nabídka volnočasových aktivit, nejsou zařízení, prostory)
- *„rozevírání nůžek“ v životní úrovni* (pro určité rodiny se stává ekonomická situace velmi nepříznivou a náklady na volný čas spadají mezi první škrty v rodinném rozpočtu) (35).

Strach způsobuje také rozevírání nůžek mezi růstem kvalifikace, která je zajištěna ve škole a skutečnou možností mládeže zapojit se do pracovního procesu (13).

Nerovné možnosti lidí pro využívání volného času

Zvětšuje se společenská nerovnost a nedostatečná sociální obrana nejmladších členů společnosti. Tento problém ovlivnil osud mnoha dětí a mladých lidí i v poslední dekádě minulého století a zabraňoval jejich zdravému somatickému, psychickému a sociálnímu vývoji. Původcem sociálního vylučování, které zabraňovalo zužitkovat volný čas, byly netolerance, xenofobie a rasismus (13).

Zhoršující se okolnosti velké části dospělé populace, zvětšující se životní nejistota a zmenšující schopnost pokrýt finanční náročnost ovlivnila život rodin a jejich dětí ve volném čase (13).

Velkou komplikací, jak volný čas kladně využít, se ve spoustě zemích světa pro děti a mladé lidi stává předčasný vynucený nástup do zaměstnání. Tyto děti pracují ve škodlivém průmyslu nebo jsou prodány do otroctví; stávají se oběťmi pedofilů, dětské prostituce a pornografie; některé trpí diskriminací a dalšími způsoby agresivity ve svém prostředí (13).

Záporné úkazy se dotýkají i střední a východní Evropy. Pracovní zneužití dětí se do nynější doby zmodernizovalo a stalo se zálibnou sférou sexuálních turistů a výrobců dětské pornografie. Tyto skutečnosti souvisí i s mladými členy naší společnosti (13).

V nynější době se vyskytují problémy jiného druhu. Spousta studentů vysokých škol si přivydělává, mnoho z nich pravidelně, u dospělých vzniká potřeba druhého zaměstnání. Dopadem výše zmíněných situací je úbytek jejich volného času (13).

Nezaměstnanost mladých lidí

Pokud je člověk nezaměstnaný, tak takto vynucená přemíra volného času vychyluje rovnováhu života, obzvláště absolventů, po ukončení školy. Tyto osoby jsou *„odsouzeni proti své vůli k neprací, tráví svůj volný čas zploštěle, bez výhledu, náročnějších a perspektivních cílů a jejich život se stává pouhým přežíváním* (13, s. 38).“

Spoustě mladým lidem bylo od začátku profesní dráhy zabráněno zajistit si pracovní zkušenost, společenské postavení i hmotné předpoklady pro začlenění se do volnočasových aktivit. Tyto skutečnosti činily mládež náchylnou pro činnosti méně hodnotné až pokleslé, které se přibližovaly hranici sebezničujícího či protispolečenského konání nebo tuto hranici překročily (13).

Pro nezaměstnané lidi jsou volnočasové aktivity šancí k rozšíření vzdělání, k rekvalifikaci a tedy k jednoduššímu uplatnění na pracovním trhu. Ve sféře volného času, turistiky, sportu nebo pohostinství vznikají další, neobvyklé typy profesí a nové pracovní příležitosti, které rozšiřují možnost uplatnění (13).

Odmítání volného času

Volný čas je i doba, o kterou někteří možní účastníci dle svého rozhodnutí nemají zájem. Význam práce se nadhodnocuje, pracovní doba se zvyšuje a vlastní volný čas se ruší. K odmítání volného času dochází také kvůli společenskému a ekonomickému postavení, kariérních a profesních cílevědomostí. Motivací k tomu je snaha začít profesní dráhu a zdárně ji zdokonalovat, ale i úsilí udržet si v normálním zaměstnání životní úroveň nebo zlepšit společenský status svůj nebo rodinný. Dopadem tohoto je workoholismus, což je *„nový druh závislosti, jež narušuje přirozený průběh života – potlačuje volný čas, oslabuje mezilidské vztahy a deformuje hodnotovou orientaci člověka (13, s. 41).“*

Neblahé dopady má podcenění volného času na děti, které mají příliš zaměstnané rodiče. Ti totiž nejeví zájem o své děti, neboť na ně nemají čas (13).

Neschopnost využít volný čas

Někteří mladí jedinci opravdu mají po škole či po práci volný čas, mohli a přáli by si jej účelně využívat, ale v nabídkách a možnostech se nedokáží zorientovat (13). Mladí lidé jsou bezradní v tom, jak čas využít, postrádají důležité údaje, dovednosti a návyky (35).

S ohledem na četné možnosti a nabídky se může stát, že osoba na tyto možnosti nedokáže pozitivně zareagovat, a tak zůstává u nudy a nicnedělání nebo se zabývá protisociálním jednáním. Jako příčinu tohoto neúspěchu lze uvést nedostatek motivujících a přesvědčivých údajů a z toho vyplývající malý zájem (13).

Jako nedostatky v příležitostech pro volný čas a neschopnost využít dosavadní škálu se jeví *„nežádoucím a někdy až brutálním jednáním dospělých vůči dětem a mladým lidem, ale i mladých příslušníků společnosti vůči dospělým nebo vrstevníkům (13, s. 45).“*

1.1.6 Činnosti ve volném čase

Existují tři druhy činností, které se vzájemně ovlivňují, ale jsou charakteristické pro konkrétní životní fázi, ve které dominují. Tyto tři činnosti jsou *hra, učení a práce*. *Hra* dominuje v dětství, je to činnost samoučelná, není ještě orientována na dosažení nějakého cíle. Dítě si hraje pro samotnou hru. Tím, jak si dítě hraje, se současně i učí – dosahuje nových zkušeností a pracuje. *Učení* je tedy činnost, která dominuje ve školním věku a dospívání. Je to ale také nějaká práce a mělo by zahrnovat i prvky hry. *Práce* je činnost, která je směřována na určité cíle. Když si v průběhu práce umíme hrát a současně si vzít také zkušenosti (učit se), může se nám stát koníčkem a oblibou (25). Další druhy činností ve volném čase jsou dle Pávkové *odpočinkové a rekreační činnosti, zájmové činnosti, sebeobslužné a veřejně prospěšné činnosti* (23).

Odpočinkové a rekreační činnosti

Způsob odpočinku a rekreace ovlivňuje ztvárnění způsobu života jednotlivce, jeho hodnotovou orientaci a v dospělosti i pracovní výkon. Naučit děti a mládež účelně odpočívat je tedy jedním z nejdůležitějších úloh výchovy, tedy i výchovy mimo vyučování (23).

Odpočinkové činnosti jsou velice klidné, pohybově a psychicky snadné. Nejbohatší formou odpočinku je spánek. Rekreační činnosti jsou oproti tomu charakteristické velkou pohybovou aktivitou, která je nejvhodnější na čerstvém vzduchu. To může zahrnovat tělovýchovné nebo manuálně pracovní činnosti (23).

Tyto činnosti pomáhají likvidovat vyčerpání z výuky a nahrazují jednostranné zatížení žáků ze škol. Do odpočinkových činností se zařazuje např. klid na posteli či venku na dece, spánek, relaxační cviky, společenské a klidné hry, četba, práce na počítači, poslech radia, povídání s ostatními, klidné a pohybově snadné procházky. Do rekreačních činností lze zařadit např. uvolňovací cvičení, pohybové hry venku, atletiku, gymnastiku, plavání, bruslení, lyžování. Dále sem patří činnosti, které jsou spojeny s ochranou životního prostředí a činnosti hudebně-pohybové, hry se zpěvem, hudbou, tance, aerobik atd. (23).

Při zařazování odpočinkových a rekreačních činností se musí brát na vědomí, že výkonnost dětí se během dne mění. V brzkých ranních hodinách je nízká, pomalu stoupá a vrcholu dosahuje asi mezi 9. a 10. hodinou dopolední. Potom nastává pomalý pokles, nejnižší výkonnost je odpoledne mezi 13. a 15. hodinou. Poté zase stoupá a večer klesá. Odpočinkové činnosti se tedy do denního režimu začleňují v čase, kdy je největší pokles výkonnosti, tedy v brzkých ranních hodinách, po obědě a večer. Rekreační činnosti se začleňují při středním stupni únavy, tedy po odpoledním odpočinku (23).

Zájmové činnosti

Zájmové činnosti jsou cílevědomé aktivity, které jsou směřovány k uspokojování a prohlubování individuálních potřeb, schopností a zájmů. Mají velký význam na rozvoj osobnosti a na vhodnou společenskou orientaci. Tyto činnosti plní tedy vzdělávací a výchovnou funkci (23). „*Zájmy patří mezi vlastnosti aktivačně-motivační – vedou osobnost k činnosti (aktivitě) a vyvolávají pohnutku (motiv) k činnosti zaměřené určitým směrem* (23, s. 92).“

Zájmy lze dělit podle: úrovně činnosti (aktivní či produktivní, receptivní), časového trvání (krátkodobé, dočasné či přechodné, trvalé), koncentrace (jednostranné, mnohostranné), intenzity (hluboké, povrchní), společenských norem (žádoucí, nežádoucí) a podle obsahu (činnosti společenskovední, pracovní-technické, přírodovědně-ekologické, estetickovýchovné, tělovýchovné, sportovní, turistické) (23).

Sebeobslužné a veřejně prospěšné činnosti

„*Sebeobslužné činnosti se zaměřují na vedení žáků k samostatnosti v péči o vlastní osobu a osobní majetek* (23, s. 102).“ Jejich základ tkví v udržování hygienických návyků, návyků kulturního chování a jednání s lidmi. Základem veřejně prospěšné činnosti je uvědomělé provádění takové práce, která je užitečná pro jiné lidi, a to vytvářením nějakých materiálních nebo duchovních hodnot. Veřejně prospěšné činnosti jsou součástí volného času a z toho vyplývá, že jsou dobrovolné. Do sebeobslužných a veřejně prospěšných činností lze zahrnout pravidelné mytí,

dodržování hygieny před a po jídle, kultura stolování, péče o svůj zevnějšek, udržování pořádku v osobních a školních věcech, pozdrav, požádání, omluva, poděkování atd. (23).

1.1.7 *Formy aktivit volného času*

Dětství v dnešní době, jedná-li se o pohybové činnosti, vede ke dvěma extrémům. V prvním případě se jedná o nedostatek pohybu, nepřetržitě se zvětšující sledovanost televizních programů a sedavým způsobem života u počítačových her, druhý případ se vyznačuje každodenním tréninkem a široce organizovanými sportovními aktivitami (34).

Sportu ve volném čase konkurují ostatní rozmanité činnosti, jejichž počet stoupá i kvůli masovosti volného času. Konzumnost a pasivní činnosti potlačují do pozadí činnosti tvořivé, které vyžadují duševní nebo tělesnou snahu, jež je pro sport charakteristická. Toto se projevuje zvláště u dětí a mládeže (30).

Aktivní formy trávení volného času

Jako aktivní se označují ty činnosti, při kterých osoba sama vyvíjí činnost a produkuje nějaké hodnoty, zabývá se aktivně předmětem svého zájmu (hraje fotbal, maluje, zpívá, závodí) (11).

Aktivní odpočinek je základní složkou zdravého životního stylu a rovněž i prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Osvojení si stereotypu a potřeby aktivního trávení volného času je dáno tím, jakým způsobem je aktivní forma odpočinku realizována v rodině, ve škole i v ostatních subjektech zabývajících se volnočasovými aktivitami dětí (20).

Aktivní formy trávení volného času a aktivní odpočinek musí splňovat tyto funkce:

- aktivní postoj dětí a mládeže k provádění této činnosti
- kompenzace jednotvárné zátěže (při výuce, dlouhém sezení, nestejněměrné zátěži dílčích oblastí mozku a nervové soustavy)

- podpora zdravého způsobu života a zdraví (20).

U dětí a mládeže rozeznáváme tyto formy aktivit:

- fyzická aktivita prováděná organizovanou tělovýchovou a sportovní činností a neorganizovanou tělovýchovou a sportem
- zájmová činnost, která probíhá ve výtvarných, přírodovědeckých, technických, hudebních kroužcích apod.
- pohyb na čerstvém vzduchu spojený s tělesnou aktivitou (s prací na zahradě, turistikou)
- společenská činnost realizovaná co nejvíce venku a při pohybové aktivitě
- zábava kompenzující psychické napětí a přispívající k růstu osobnosti (20).

Pasivní formy trávení volného času

Jako pasivní se označují ty činnosti, při jejichž provádění se aktivita omezuje na vnímání předmětu zájmu (sledování filmových představení, fancluby, přednášky o předmětu zájmu) (11). V nynějším vývoji volnočasových aktivit dětí a mládeže se zvyšuje spíše pasivita, konzumnost a nenáročnost aktivit (20).

S pasivně či špatně stráveným volným časem souvisí vznik sociálně patologických jevů. Ty mají u dětí a mládeže multifaktoriální příčiny. I přes vliv rodiny, osobnostní a společenské vlivy se část mládeže dostává na „šikmou plochu“ kvůli akčnímu vakuu ve volném čase (20).

Do skupiny dětí a mládeže se zvýšeným nebezpečím výskytu společensky nežádoucích jevů spadají:

- chroničtí sledovači televize, filmů a počítačových her
- mládež toulající se po ulicích a restauračních zařízeních a ubíjející se nudou
- mládež vyhledávající dramatické a dobrodružné aktivity zástupným způsobem; prostřednictvím násilné a kriminální činnosti, alkoholu, drog apod. (20).

1.1.8 Instituce poskytující dětem a mládeži náplň volného času

Dle školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání) patří do školských zařízení pro zájmové vzdělávání (vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání) *střediska volného času* (domy dětí a mládeže, stanice zájmových činností), *školní družiny* a *školní kluby* (11).

Školská zařízení pro zájmové vzdělávání

Střediska volného času

Střediska volného času jsou většinou právní subjekty. ***Domy dětí a mládeže*** jsou zařízení s velkou zájmovou oblastí. Když se zabývají jen jednou zájmovou oblastí, jmenují se ***stanice zájmových činností***. Jejich služby jsou nabízeny dětem, žákům, studentům, pedagogům, rodičům s dětmi a ostatním (11).

Úlohou domů dětí a mládeže je plnit rekreační a výchovně-vzdělávací funkci. Také se zaměřují na ohrožené sociálními skupiny a plní úlohy v předcházení sociálně patologickým jevům (23).

Formy zájmového vzdělávání jsou vymezeny dle vyhlášky č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání a plní tedy tyto činnosti:

- ***Zájmová činnost příležitostná.*** Ta nabízí příležitostné nebo opakující se akce, jež mají výchovně-vzdělávací a rekreační vlastnosti. Patří sem místní soutěže, turnaje, výlety, přehlídky, exkurze, zájezdy, divadelní představení, přednášky, příměstské prázdninové tábory.
- ***Pravidelná zájmová činnost.*** Probíhá v zájmových útvarech. Zájmový útvar je obecně vyšší pojmenování, které většinou obsahuje označení jako kroužky, soubory, kluby, oddíly, kurzy. Je vymezena pro ty, kteří se zúčastňují činností pravidelně.
- ***Táborová činnost.*** Ta je určena pro děti, mládež a jejich rodiče. Jak z názvu vyplývá, tato činnost je většinou pořádána tehdy, když mají děti a mládež dlouhodobé volno či prázdniny. Tábor může mít rekreační formu nebo může být

i odborně zaměřen.

- *Osvětová činnosti.* Jde o odbornou pomoc, která je určena pro další subjekty, které se starají o volný čas dětí a mládeže (rezort školství, občanská sdružení pracující s dětmi a mládeží, sdružení dětí a mládeže). Pomoc má formu přednášek, seminářů, kurzů, školení a jiné.
- *Individuální práce s účastníky vedoucí k rozvoji nadání.* Má většinou tyto formy: vytváření specifických zájmových útvarů pro nadané osoby, individuální práce s dětmi mimo zájmové útvary, odborná soustředění, zadávání a řešení tematických úkolů.
- *Nabídka otevřených spontánních aktivit.* Jak z názvu vyplývá, jedná se o činnosti, které nejsou pedagogy přímo ovlivňovány, jsou neorganizované a nemají jasně určený začátek ani konec. Do takovýchto aktivit patří otevřené hřiště, herny, sportoviště, čítárny, internetové pracovny. Talentovaným dětem a mládeži s vyhraněnými zájmy lze poskytnout laboratoře, ateliéry, chovatelské prostory, počítačové pracovny a jiné. Touto formou rozvíjejí děti svůj talent pod odborným vedením (11).
- *Organizace soutěží a přehlídek vyhlašovaných nebo spoluvyhlašovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.* Úlohou těchto soutěží a přehlídek je nalézat talentované děti a mládež a efektivně využívat jejich volný čas (23).

Školní družina

Školní družiny jsou vymezeny pro žáky prvního stupně základního vzdělávání a děti sem chodí pravidelně. Školní družina funguje ve dnech školní výuky a i o prázdninách. Základní formou činnosti je pravidelná činnost, příležitostné aktivity (slavnosti, sportovní dny, besídky, veřejné výstavy prací, karnevaly), spontánní aktivity (neorganizované hry), odpočinkové činnosti a příprava na vyučování (pomoc s domácími úkoly, zábavné opakování naučené látky, prohlubování vědomostí při ostatních činnostech, např. na procházkách apod.). Základní formou činnosti ve školní družině je hra, která poskytuje pozitivní emoce a zážitky (11).

Školní klub

Školní klub je vymezen pro žáky druhého stupně základní školy a žákům těch ročníků víceletých gymnázií, jež odpovídají nanejvýš devátému ročníku základní školy. Základem činnosti školního klubu jsou zájmové aktivity v podobě kroužků, příležitostných aktivit i spontánních činností. Do školního klubu mohou žáci chodit pravidelně nebo pouze do určitých kroužků. Školní klub je provozován ve dnech školní výuky (popř. prázdnin) pro všechny přihlášené žáky (11).

Rozdíl mezi školní družinou a školním klubem je ten, že u školních klubů není brán takový zřetel na sociální funkci jako u školních družin. To vyplývá z toho, že žáci vyšších ročníků jsou samostatnější, mají hodně povinností, které jim dali rodiče a více možností k tomu, jak využít svůj volný čas. Další rozdíl mezi školní družinou a klubem je ten, že ve školní družině je zajištěna základní péče a dozor o dítě, zatímco rodiče pracují. Oproti tomu školní kluby stojí na dobrovolné docházce žáků. Dalším rozdílem mezi školní družinou a klubem je to, že školní kluby dávají žákům větší samostatnost a volnost (23).

Nestátní neziskové organizace

Dalšími důležitými subjekty, které pracují s dětmi a mládeží, jsou organizace dětí a mládeže a občanská sdružení. Spousta organizací působí po celé republice (Pionýr, Skaut, Duha, Česká tábornická unie, Sokol a další tělovýchovné organizace, zájmová sdružení hasičů, rybářů atd.). Hodně sdružení má ale i místní působnost (např. sdružení přátel při školách a školských zařízeních). Nestátní neziskové organizace hrají důležitou roli v aktivním využití volného času dětí a mládeže a navazují na výchovně-vzdělávací činnost škol, školských zařízení a rodin. Umožňují dětem a mládeži obohacovat jejich schopnosti, nadání a dovednosti a připravují je na budoucí život (11).

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Tato zařízení mají hlavní sociální poslání a jsou zaměřena na neorganizované děti a mládež, jež se nachází v těžké životní situaci (špatné rodinné nebo vrstevnické

vztahy, školní problémy, potíže v zaměstnání, malá životní a sociální úroveň), jsou ohroženi sociálně patologickými jevy (kriminalita, záškoláctví, diskriminace, požívání návykových látek, nezaměstnanost) nebo mají vyhraněný životní styl, který není akceptován většinou společnosti (gangy). Posláním je pomáhat těmto osobám v těžkých životních situacích. Cílem je snažit se zkvalitnit jejich život formou prevence, zmenšit sociální rizika, jež souvisejí s jejich způsobem života, dokázat se lépe orientovat v sociálním prostředí a vytvářet podmínky pro řešení obtížné životní situace (11).

Služba je nabízena na základě nízkoprahovosti – tj. maximální přístupnost a likvidace sociálních, psychických a ostatních překážek. Účast na činnosti je zdarma, klient může zůstat v anonymitě a dle své vůle smí kdykoliv přijít a odejít. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytuje čtyři základní formy služeb: 1. *volný vstup a pobyt v zařízení* (trávení volného času, vykonávání domácích úkolů, četba), 2. *volnočasové aktivity* (společenské hry, výtvarné práce), 3. *sociální služby* (navázání kontaktu, zabezpečení osobních potřeb, základní poradenství), 4. *aktivity a činnosti zaměřené na prevenci* (výcviky a kurzy orientované na předcházení sociálně patologickým jevům) (11).

Základní umělecké školy

Základní umělecké školy sice patří do sítě škol, ale účast je zde dobrovolná a probíhá až po školní výuce. Nabízí obory hudební, literárně-dramatické, taneční a výtvarné (23).

Do subjektů, jež naplňují volný čas dětí a mládeže, lze ještě zahrnout i různé herny, internetové kavárny a diskotéky, které na komerčním základě poskytují různé činnosti ve volném čase, ale neusilují o nápadné výchovné působení (11).

1.2 DÍTĚ A MLÁDEŽ

1.2.1 Definice a charakteristika dítěte

Dítětem je lidská osoba, která prochází životní fází, jež se nazývá dětství (12). Výchozí a nejsnazší definicí dítěte je dle jeho věkového vymezení. „*Dítětem je jedinec nacházející se v určitém věkovém rozmezí, které lapidárně označíme jako dětský věk* (12, s. 87).“

Samotný dětský věk je neklidným a nejprudším obdobím vývoje a je možné ho dále dělit na ranou, střední a pozdní etapu (12). Podrobnější členění uvádí vývojová psychologie, která rozlišuje osm období dětského věku. Jsou to 1. prenatální období, 2. novorozenecké období, 3. kojenecké období, 4. batolecí období, 5. předškolní období, 6. období vstupu dítěte do školy, 7. mladší školní období, 8. období dospívání (18).

Dítětem je člověk od narození asi do patnácti let věku, kdy tento věk je ze spousty příčin opravdu hraniční. Završuje se fyzická přeměna i s dosažením sexuální zralosti a s celým souborem vzájemně prorůstajících biologických, psychologických, sociálních a ostatních spojitostí. V této době je rovněž ukončována základní škola a přichází nutné rozhodování co a jak dál. Mladý člověk se dostává do odlišné sociální pozice, do různých vztahů s ostatními, ale i sám se sebou, svými závazky i životní cestou (12).

Podle Hofbauera dává nejširší definici dítěte *Úmluva o právech dítěte*, která praví, že dítětem je každá lidská bytost, která je mladší 18 let, pokud podle právního řádu určité země nedosahuje plnoletosti dříve (13). K *Úmluvě o právech dítěte* ještě Helus dodává, že dítě je člověk, který není zákonodárně svéprávný, nachází se pod zákonně určenou péčí jiných osob (obvykle rodičů) (12).

Definici dítěte najdeme i v různých slovnících. Dítě je lidská bytost v životní etapě od narození do období dospívání. Podle některých přístupů je za dítě pokládána i bytost před narozením, tj. v prenatálním období vývoje člověka (26). Dítě je lidská osoba, která se nachází v etapě od narození do 15 let a je právně nezletilá (8).

1.2.2 *Definice a charakteristika mládeže*

Úmluva o právech dítěte říká, že za mládež jsou u nás považovány osoby od 18 do 26 let (23). „*Mladí lidé ve věku od 15 do 25 (případně 26) let se podle běžného chápání a dokumentů mezinárodních organizací pokládají za mládež* (13, s. 22).“

Kromě označení mládež se v současné době v obdobném nebo totožném definování používá označení adolescence (hlavně v psychologii). Pojem mládež je typický pro pedagogiku a sociologii. Ovšem věkové vymezení adolescence se neshoduje s termínem mládež, jde-li o horní rozmezí (17).

Životní fáze mezi dětstvím a dospělostí se jmenuje mládí nebo období mládeže. Osoby, které se nalézají v této etapě života jsou považovány za členy sociální skupiny označované jako mládež. Ta na rozdíl od mládí není biologickým jevem, ani přírodním dílem, ale sociokulturním úkazem, jehož formy se odráží v historicko-společenském rozměru. Mládež jako životní stadium „vznikla“ teprve před časem. O její existenci se mluví asi od začátku 20. století (17).

Mládež je období, které začíná ukončením dětství a končí dosažením sociální dospělosti, přesněji tedy věkové rozmezí od 15 do 25 (30) let. Pro určení horního rozmezí je důležitá hlavně délka přípravy na profesní dráhu. Rozmezí 30 let se vztahuje hlavně ke studentům, kteří studují vysoké školy (17).

S dolním rozmezím 15 let odborníci navzájem ve většině případů souhlasí, určitou výjimku ale tvoří *Úmluva o právech dítěte*, která za dítě považuje jedince do 18 let. S vymezením horního rozmezí je to obtížnější a v posledním čase se posouvá výš a výš. Vyšší věkové rozmezí mládeže uvádí Ondrejko. Ten uvádí rozmezí od 13 do 32 let. V praktickém životě to představuje oddalování konce adolescence a tedy prodlužování mládí (17).

Mládež tvoří osoby, které ještě nejsou sociálně vyzrálé a zatím nevykonávají veškeré role dospělých. Na vykonávání těchto rolí se teprve připravují (17).

Zrod mládeže má spojitost s industrializací společnosti. Větší složitost produkce potřebovala odbornou nebo vyšší přípravu a vzdělávání. Proto bylo nezbytné udělat časový a sociální prostor, ve kterém by se tato příprava mohla realizovat (17).

Mládež lze považovat za sociální skupinu, která je speciální. Ještě totiž není zcela zdatná v pracovní oblasti a ani v oblasti společenské. Charakterizuje tu část obyvatelstva, která už není dětmi, ale rovněž pořád nespadá mezi sociálně dospělé. Vždy existuje pouze mládež dané a určité společnosti (17).

Mládež je sociální skupina, která je vytvořena lidmi ve věku zhruba od 15 do 25 let. Ti už ovšem ve společnosti netvoří role dětí, ale společnost jim zatím ani nepřipouští role dospělých. Má typický styl chování a myšlení, jinou soustavu vzorů, norem a hodnot. Každá generace mládeže napodobuje nějaké kulturní hodnoty určité společnosti, jiné ale odmítá a tvoří hodnoty další. Proto vzniká v průběhu socializace mládeže jistý tlak, který je vyvolán její větší schopností prosazovat nové věci, ale menší ochotou společnosti připustit tyto obměny. Z pohledu pedagogického je podíl mládeže na vzdělávání a dalším studiu významným činitelem rozvoje lidských zdrojů, vzdělanosti a ekonomického potenciálu zemí. Z toho vyplývá, že mládež je jedním z monitorovaných ukazatelů vzdělávání (26).

V legislativních dokumentech (spisech, dokladech, listinách, písemnostech) se termín mládež užívá pro děti a mladé osoby do doby dovršení 18. roku bez vymezení dolního rozmezí věku, nebo s dolním rozmezím zhruba tři roky (26).

Věk je důležitým atributem. Odborníci, kteří studují jev mládeže, mají odlišná mínění na věkové rozmezí příslušníků této sociální skupiny (17). „*V pedagogickém slovníku se mluví o věku 15 – 25 let. V dokumentech UNESCO je horní hranice 26 let, v materiálech OSN je mládež chápána jako kategorie mezi 15 – 24 léty* (17, s. 10).“ Ostatní statistiky, které se zabývají mládeží připouští věk do 29 let. Je tedy jasné, že stanovení této kategorie není jednoznačné (17).

1.2.3 Volný čas dětí a mládeže

Děti mají poměrně hodně volného času. Společnost by si měla všimnout toho, jak děti tráví svůj volný čas. Je evidentní, že jako první by si toho měla všimnout především rodina (23).

Existují osoby, jež mají velké množství volného času, až jeho nadbytek, ale nedokáží ho využít, poradit si s ním. Při řešení se mnohdy dospívá k ostentativně demonstrovanému stavu, jež anglosaská literatura označuje jako „time killing“ (zabíjení času) (35).

Za nedostatek volného času mládeže můžou hlavně tyto činnosti: přetěžování školními povinnostmi, příliš mnoho zájmových činností nebo provádění některé z nich na vrcholové nebo špičkové úrovni, pracovní povinnosti, dojíždění do školy (za prací), špatné rozložení denních aktivit (35).

V současné době se vyzdvihují mnohostranné možnosti volného času pro rozvoj mladých lidí (relaxace, kulturní a sportovní vyžití, manuální činnosti, vytváření sociálních vztahů), ale rovněž vznik sociálně deviantních jevů (14).

Pokud společnost zabezpečí kvalitní využívání volného času dětí a mládeže, zrychlí tím rozvíjení obecných i specifických schopností mladé generace a utlumí rozvíjení záporných sociálních rysů. V oblasti volného času se na jedné straně rozhoduje o rozvíjení talentu mladého člověka a naplnění jeho potřeb a zájmů, na druhé straně se potlačuje tendence k zápornému sociálnímu zrání (29).

Volný čas dětí a mládeže a jeho naplňování pozitivními činnostmi představuje důležitou roli při utváření osobnosti mladého jedince a při jeho pozitivní socializaci (20).

Ve sféře volného času došlo v životě mládeže ke změnám. Tato transformace se týká i institucionálního zabezpečení volného času mládeže. Kultura a sport se staly více komerční, probíhá informační revoluce s příchodem informačních technologií. Převládajícím médiem se stala televize, která je středobodem volného času dětí a mládeže. Na čelním místě ve volném čase mládeže je poslech reprodukované muziky, návštěvy restauračních zařízení a nicedělání. Význačné místo mají aktivity, které souvisejí s informačními technologiemi, zejména u některých skupin mládeže je v masivní míře využíván internet (20).

Volný čas a volnočasové aktivity dětí a mládeže mají své zvláštnosti. V dětství a mládí se vytváří hodnotový systém člověka a hledají se směry jeho uplatňování a objektivizace reálným chováním a činnostmi (29).

Sociální pozice dětí a mládeže, pro kterou je typická nízká zakotvenost systémem sociálních rolí, dovoluje mládeži oproti dospělým větší sociální flexibilitu a dynamiku. V žádném další životní etapě není člověk schopen zajímat se o tak rozsáhlou oblast aktivit jako v dětství a mládí. Dětství a mládí je oproti dospělosti charakteristické větší zájmovou pluralitou (29). I přesto, že dětství a mládí jsou typické vysokou mírou aktivity, je u mládeže problematický vztah mezi „aktivními“ a pasivními“ formami využívání volného času. Mezi další problémy lze zahrnout rovněž poměr mezi přáním věnovat se ve volném čase nějaké aktivitě a mezi její skutečnou realizací (35).

1.3 GENDER

1.3.1 *Definice a charakteristika genderu*

Gender a pohlaví jsou dvě odlišné věci. Pohlaví je totiž pojem biologický, zatímco gender psychologicko-kulturní (22).

Pojem pohlaví značí anatomicko-fyziologickou skutečnost, kdy bereme na vědomí takové znaky jako jsou vnitřní a vnější genitálie, hormonální stav, chromozomy a sekundární pohlavní znaky. Pohlaví každého individua se tedy vyznačuje souhrnem těchto znaků a většina osob patří do kategorie muž či žena (12). Oproti tomu pojem gender „označuje to, co se s člověkem daného pohlaví stane (jak se vyvine, jakých vlastností nabude apod.) působením kulturně-sociálních vlivů (12, s. 142).“

Oakley rozlišuje čtyři postupy, podle kterých jsou děti včleněny do svého genderu. Jsou to: *a) formování či manipulace, b) systematické zaměřování pozornosti, c) verbální (jazykové pojmenování), d) aktivizace.*

a) Formování či manipulace. Běžně u dětí od jednoho do pěti let. Matka např. navléká svoji dceru do holčičích šatů, sděluje jí, jak je krásná. U kluků klade důraz na sílu, nebojácnost, asertivní jednání. Tento postup má stálý účinek, neboť dítě přebírá „*za svůj pohled matky na sebe sama, sleduje a hodnotí se jejím očima ve feminních či maskulinních znacích* (12, s. 143).“

b) Systematické zaměřování pozornosti dítěte na konkrétní věci, tak jak to v určitém prostředí souvisí s jeho genderem. Např. pozornost holčičky je směřována spíše na panenky, šaty, plyšové hračky, kočárky, ozdůbky. Hra dcery s těmito věcmi se matce spojuje s pěknými okamžiky v jejím vlastním dětství., to posiluje její reakce, které posilují zaměřenost dítěte na tyto věci. Pozornost kluka je směřována hlavně na technické stavebnice, zbraně, vozy. Tyto sklony jsou i ve starším věku posilovány. Odklon pozornosti k hračkám, které v určité kultuře genderově neodpovídají, vzbuzuje v okolí reakce, které jsou dítětem pocíťovány jako posmívání, špatnou pozornost atd. To posiluje sklon zůstat u hračky, která je genderově vhodná.

- c) **Verbální (jazykové) pojmenování.** Spojení typu „hodná holka“, „šikovný chlapec“, „chytré děvče“, „rychlý kluk“ jasně pomáhají univerzálnímu pochopení, že patřím mezi kluky nebo holky. Pojmenování chlapec nebo děvče se užívá v různých případech generově specificky – při vyprazdňování, při rozdílnostech oblékání, při směřování dětí k oboustranné slušnosti mezi holkou a klukem.
- d) **Aktivizace.** Existuje mnoho důkazů, jak se matky a otcové, učitelky v mateřské škole atd. domnívají, že holky a kluci se budou chovat generově specifickým způsobem. Obvykle se to vyznačuje u domácích prací, do kterých bývají děti začleněny běžně kolem pěti let (mluví se o jejich povinnosti pomáhat). Děvčata myjí nádobí, prostírají stůl, ustýlají lůžka. Kluci více než holky vynášejí smetí, pomáhají otcům při opravách, umývají auto atd. (12).

Pojem gender označuje „*kulturní a sociální stereotypy a očekávání, které se pojí k jednotlivým pohlavím.* (5, s. 30).“ Je nám vštípen už od narození a stává se složkou naší identity (5). „*Jde o určité sociální ženství a mužství – takto na něj lze nahlížet jako na instituci* (5, s. 30).“

Slovo gender vzniklo z řečtiny a je překládáno jako rod. Užívá se na pojmenování rozdílů mezi muži a ženami, které nejsou určené biologicky, ale výchovou v rámci nějaké společnosti nebo kultury. Jde o odlišování diferencí psychických a sociálních (tedy těch, jak se lidé projevují a chovají), které se na rozdíl od biologických časem mění a jsou také rozdílné v odlišných kulturách (6).

Z genderového pohledu se jedná o ty rozdíly, které nejsou určené biologicky, geneticky ani nějak jinak od přírody, ale vznikají kulturně, historicky a sociálně (19).

„*Pojem gender poukazuje na to, jak je mužská a ženská identita různorodě prožívána a konstruována, jaká očekávání se k ní pojí, jaké má mužství či ženství role* (7, s. 51).“

1.3.2 Projevy gender ve volném čase

Jedná-li se o sféru volného času, tak Hájek, Hofbauer a Pávková uvádí, že účast chlapců a děvčat na volnočasových aktivitách se mění. V dnešní době se děvčata a mladé ženy sdružují nejenom v aktivitách pro tuto cílovou skupinu tradičních (dívčí kluby, dívčí pěvecké sbory, umělecká gymnastika), ale stále více se účastní i činností, které byly v minulosti považovány za „typicky“ mužské (některé zájmové činnosti technické, bojové nebo adrenalinové sporty, lehkootletické disciplíny jako maraton nebo skok o tyči) (11).

Volnočasová orientace žen v porovnání s muži je introvertněji zaměřená. Ženy píšou dopisy a deníky častěji než muži. Ženy se více zabývají kulturními aktivitami jako jsou divadlo, četba knih, výtvarná činnost. Ruční práce, které jsou častější u žen, lze chápat jako určitou protiváhu typicky mužských činností – kutilství a sběratelství. Role ženy jako matky a pečovatelky se projevuje nejspíš i v chovu zvířat, jemuž se ženy věnují více. Ženy aktivně sportují méně než muži, ale na druhé straně zase více času věnují procházkám a toulání se (29).

Ženy spíše „kultivují ducha“, muži více sportují a chodí na společenské akce. Muži jsou častějšími návštěvníky kaváren a restaurací, večírků či sportovních zápasů. Sportu se neúčastní pouze jako pasivní diváci, ale také jako aktivní sportovci. Důležitější místo než u žen mají u mužů aktivity spojené s virtuální realitou. Jedná se o sledování videa, hraní počítačových her nebo práce s počítačem. Dalšími činnostmi, kterým se více věnují muži, jsou tradičně mužské aktivity: opravy a úpravy kola, motocyklu či auta (29).

Karsten uvádí výčet „typicky ženských“ a „typicky mužských“ vlastností. Typicky ženské a typicky mužské způsoby chování se stereotypně opakují a tudíž by tento výčet mohl být nekonečný (viz Tabulka 1) (15).

Tabulka 1: Stereotypy pohlavních rolí (15, s. 24)

Ženy jsou:	Muži jsou:
bezmocné	agresivní
citově založené	aktivní
emocionální	autoritativní
empatické	bojovní
jemné	ctižádostiví
parádnice	dobrodruzi
milovnice dětí	dominantní
mírné	neohrožení
náladové	nesnadno zranitelní
nelogické	nezávislí
nerozhodné	objektivní a věcní
nesamostatné	odhodlaní
něžné	odolní
ohleduplné	odvážní až opovázliví
pasivní	panovační
pečlivé a opatrné	podnikaví
plné porozumění	přímí
poslušné	racionální
povolné	realističtí
přitažlivé a dráždivé	rozhodní
příjemné	rozvážní
přívětivé	sebejistí
senzibilní	sebevědomí
slabé	schopní sebeovládání
soucitné	silní a energetičtí
šarmantní	soutěživí
taktní	spolehliví
toužící po jistotě	stateční a smělí
úzkostné	tvrdí
vyžadující ochranu	velcí a silní

zaměřené na rodinu	vůdci
závislé	vyrovnání
žvanivé	zodpovědní
	a – muži nepláčou

Chlapci i dívky si v předškolním věku rádi hrají ve skupinách, které mají sklon k segregaci už od časného věku (už kolem tří let si chlapci častěji vybírají za kamarády opět chlapce a dívky tvoří skupiny spíše s děvčátky). V tomto období si chlapci hrají spíše ve větších skupinách, dívky v menších. Hra chlapců bývá rušnější (více běhají, podrážejí se apod.), hra dívek bývá klidnější a zahrnuje vzájemnou péči. Chlapci mají raději konstruktivní hry, dívky kreslení, prohlížení knížek a hry napodobivé a celkově je jejich hra různorodější; dívky celkově mají i větší rozsah zájmů než chlapci (18).

Pro individuální volnočasové aktivity může být rozumné chlapce a dívky oddělit a pracovat se skupinami složenými jen z jednoho pohlaví, ale ne z důvodů, že dívky jsou v něčem „lepší“ a chlapci jsou „lepší“ v něčem jiném. Tímto způsobem se mohou jak chlapci, tak dívky snažit prolomit hranice stereotypů jednání s příslušníky obou pohlaví (24).

Valdrová potvrzuje, že hry a hračky mají důležitý vliv na utváření ženské a mužské identity. Kolem tří let nastupuje „imperativ růžové a modré“. V katalogích obchodních center jsou nabízeny hračky růžových a fialových barev pod názvy Pro malé hospodyňky nebo Pro malé parádnice. Chlapcům jsou nabízeny modré stánky s nabídkou Pro malé dobrodruhy, Mladým vědcům a tvůrcům. Tímto způsobem je dítě stereotypně směřováno do tzv. tradičních rolových vzorců (32).

Hračky pro chlapce se zaměřují na zvědavost, vynalézavost, manipulační a konstrukční dovednosti, soutěživost a agresivitu. Hračky pro dívky se vyznačují kromě manipulace dále tvořivostí, pečovatelským přístupem a atraktivitou. Nejoblíbenější dívčí hračkou je stále panenka Barbie. Hračky pro malé děti ve velké míře podporují generové stereotypy (27). Rodiče pořizují chlapcům většinou „chlapecké“ hračky – někdy i agresivního charakteru (zbraně), dívkám dávají panenky a kočárky. Hlavně otcové si hrají s chlapci rušněji a bouřlivěji než s dívkami (18).

1.4 POHYB, HRA A SPORT U DĚTÍ A MLÁDEŽE

Děti v současné době žijí ve světě konkurenčních nabídek využívání volného času, velice rozmanitý program jim dovoluje zorganizovat si volný čas podle sebe a v tomto programu má svou silnou pozici rovněž sport. Současně však mají limitované možnosti pohybu, permanentně se zmenšující plochu pro hry a tvůrčí aktivity. Jestliže je tělo zatěžováno jenom při sportu, při hodinách tělocviku a tance či v posilovnách a poté v průběhu dne zatěžováno není, začnou se projevovat potíže, a to nejen zdravotní (34).

Je třeba zdůraznit význam tělesných a pohybových aktivit, které mají vliv na rozvoj vlastní osobnosti. To, jaký obraz si o sobě děti a mládež udělají, záleží na tom, jestli se pokládají za silné či slabé, jestli si věří nebo pochybují o svých dovednostech, zda se chovají vůči druhým aktivně či spíše odměřeně, zda se při překážkách rychle vzdávají nebo bojují dál (34).

Pohybem, sportem a hrou nabývají děti vztahu ke své osobě, rozeznávají samy sebe a získávají poznatky o tom, co dokáží, co od nich předpokládají druzí, jak vnímají samy sebe a jak je vnímá společnost. Tyto vědomosti a poznatky směřují k postojům a přesvědčením o své osobě, jež lze označit termínem sebekoncepce. Pozitivní sebekoncepce znamená, že dítě nebo dospívající dokáže jednat ve složitých a nových událostech, že zvládá překážky a situaci má „pod kontrolou“ (34).

1.4.1 *Charakteristika a význam pohybu pro děti a mládež*

Pohyb může být charakterizován z fyzikálního aspektu jako změna polohy tělesa související s časem a prostorem. Ovšem z pohybového aspektu představuje daleko více – je základem lidského bytí (34).

Zimmer uvádí tyto významy pohybu:

- **Pohyb je sebepoznávání.** V pohybu a skrze něj získává jedinec představu o sobě samém. Získává dodatečné informace o svých dovednostech, silných a slabých schopnostech.

- **Pohyb je společenská a sociální zkušenost.** Skrze pohyb vnika člověk do vztahu s ostatními lidmi, stanovuje si pravidla společné hry. Vznikají podstaty komunikace a sociálního porovnávání. To znamená, že se děti porovnávají s jinými, a tím se vytváří zážitky s úspěchy a neúspěchy, s vítězstvím a prohrou.
- **Pohyb je smyslová zkušenost.** Skrze smysly dostává osoba informace o svém okolí a rovněž o vlastním těle. Ve smyslovém vnímání je zahrnuto jednak vnímání sebe sama, ale i okolního světa a životního prostředí.
- **Pohyb je poznávání světa.** Pohybem dítě poznává své prostorové a materiální prostředí, osvojuje si věci a materiály, nabývá zkušenosti. Adaptuje se tak potřebám fyzického prostředí, nebo se je snaží usměrnit a adaptovat si okolí.
- **Pohyb je způsob vyjadřování.** Pohybem jedinec sděluje pocity a nálady. Koná tak zpravidla nevědomky držením těla, mimikou a gestikulací.
- **Pohyb je výrazem kreativity.** Přesunout své myšlenky do pohybu, sám něco vykonat, změnit. Fantazie může být využito při řešení potíží nebo určených pohybových úloh.
- **Pohyb je emocionální zážitek.** V pohybu a skrze něj jsou vzbuzovány prožitky, např. radost. Současně ale mohou být vyvolány jak kladné, tak i záporné emoce, protože pohybové činnosti mohou způsobit nejistotu, nechuť a strach (34).

1.4.2 Charakteristika a význam sportu pro děti a mládež

Také sport má svou definici. Je to aktivita, pro kterou se člověk rozhodl z vlastní vůle a která je typická svými striktně určenými pravidly (34).

Zimmer uvádí tyto významy sportu:

- **Prožívání pohybu jako „zážitků flow.“** Termín „flow“ znamená vrcholný psychický prožitek, kdy vědomí a jednání se prolínají, jedinec si nevšímá času, je naprosto pohlcen činností, pozornost je zcela orientována na bezprostřední konání.

- **Sport jako bezprostřední smysluplná činnost.** Děti nesportují kvůli zdraví, ale kvůli kladným emocím, zábavě a radosti související s vykonáváním sportu (34).

1.4.3 Charakteristika a význam hry pro děti a mládež

Hra se dá vymezit jako fyzická a psychická činnost, která je přirozenou složkou osobnosti (16). Rovněž ji lze definovat jako zábavnou aktivitu, která je charakteristická tím, že výsledky jsou nejisté a člověk se k ní rozhodl dobrovolně. Její kouzlo tkví v tom, že se pořád mění napětí. Příliš malé napětí způsobuje nudu, příliš velké zase může přivodit strach (34).

Významným znakem hry je to, že posiluje zdraví a prohlubuje zdravé sebevědomí. Zároveň ale rozvíjí osobnost po stránce duševní, tělesné i sociální (16).

Hry učí děti samostatně se rozhodnout v situacích, kdy není nikdo, kdo by jim napověděl. Pokud vedeme děti ke kladným výsledkům a výkonnosti, musíme je na druhé straně vést i k řádnému dodržování pravidel, k odmítání podrazů a nepoctivého chování (10).

Důležitý je průběh hry, výsledek je méně důležitý. Hra se s časem obměňuje a rozvíjí zároveň se společenskými změnami (11). U hry je dále významný prožitek. Dítě je v dnešní době postaveno před dvě velice záporné iluze. První je iluze konce, kdy si dítě myslí, že když jde vypnout počítačová hra, půjde vypnout i realita. Druhá je iluze mnoha pokusů. Kvůli tomuto je dnešní dítě připraveno o právo prožívat a být samo sebou (21).

2. CÍL PRÁCE A HYPOTÉZA

2.1 CÍL PRÁCE

Cílem práce je zjistit, jakými aktivitami se ve svém volném čase zabývají žáci 2. stupně základních škol v Českých Budějovicích a žáci 2. ročníků středních škol v Českých Budějovicích, a zda v náplni volného času dívek a chlapců existují nějaké patrné rozdíly.

2.2 HYPOTÉZA

V souvislosti s cílem práce byla stanovena hypotéza:

Chlapci preferují aktivní formy trávení volného času, dívky pasivní formy trávení volného času.

Operacionalizace hypotézy

Aktivní formy trávení volného času

Za aktivními formy trávení volného času je pro účely bakalářské práce považována fyzická aktivita prováděná organizovanou tělovýchovou a sportovní činností a neorganizovanou tělovýchovou a sportem, zájmová činnost, pohyb na čerstvém vzduchu spojený s tělesnou aktivitou (s prací na zahradě, turistikou), společenská činnost realizovaná co nejvíce venku a při pohybové aktivitě, zábava kompenzující psychické napětí a přispívající k růstu osobnosti.

Pasivní formy trávení volného času

Za pasivní formy trávení volného času je pro účely bakalářské práce považována pasivita, konzumnost a nenáročnost aktivit. Při provádění těchto forem trávení volného času se aktivita omezuje na vnímání předmětu zájmu (sledování filmových představení, fancluby, přednášky o předmětu zájmu).

3. METODIKA

3.1 POUŽITÁ METODA

Pro vypracování praktické části své práce byl zvolen kvantitativní výzkum. Ten ve většině případů pracuje s velkým souborem respondentů (2). Jak z názvu vyplývá, tento výzkum pracuje s číselnými údaji. Je zaměřen na rozsah výskytu, zastoupení, frekvenci a intenzitu sledovaných jevů. Základní úlohou tohoto výzkumu je měření výše vypsanych charakteristik a jejich souvislostí (31).

K primárnímu sběru dat byla použita metoda dotazování, technika dotazník. Dotazník je vlastně standardizovaným souborem otázek, které jsou předem napsány na určitém formuláři (2). Tato technika má své výhody i nevýhody. Výhodou je, že je to technika velmi efektivní, která může postihnout velký počet osob při poměrně nízkých nákladech. Informace se dají získat jednoduše a v krátkém čase a anonymita je poměrně přesvědčivá. Nevýhodou je to, že respondent může snadno vynechat některé otázky a dále, že otázky mohou být zodpovězeny někým jiným (4).

Dotazník byl určen žákům 2. stupně vybraných základních škol a žákům 2. ročníků vybraných středních škol v Českých Budějovicích. Dotazník pro základní školy byl sestaven z 22 otázek (viz Příloha č. 1). Dotazník pro střední školy neobsahoval otázku třída, protože předem jsem věděla, že je budu rozdávat 2. ročníkům (viz Příloha č. 2). Z tohoto důvodu bylo zařazení této otázky zbytečné. V úvodu byli respondenti seznámeni se základními informacemi o mně a mé bakalářské práci. Byli informováni také o tom, že dotazníky jsou anonymní. Poté jsem jim poděkovala za spolupráci. Dotazník byl složen z otázek uzavřených (Ot. 3, 5, 7, 11 – 13), polouzavřených (Ot. 1, 4, 6, 8 – 9, 10, 16 – 17, 18, 20, 22) a otevřených (2, 7a, 14 – 15, 19). Otázka č. 21 byla sestavena formou škály.

3.2 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU

Základní soubor byl složen z žáků 2. ročníků maturitních oborů na středních školách a gymnáziích. Podle informací, které jsem získala z Odboru školství, mládeže a tělovýchovy Krajského úřadu Jihočeského kraje spadá do této kategorie 1522 žáků. Jelikož se jedná o základní vzorek do 10 000 osob, tak je potřeba stanovit výběrový vzorek na 7,5 % z tohoto souboru, což je 114 žáků. Obávala jsem se nízké návratnosti dotazníků, proto jsem na základních školách rozdala 114 dotazníků a na středních školách také 114 dotazníků. Z celkového počtu 228 dotazníků se mi zpět vrátilo 217, což je 95 %.

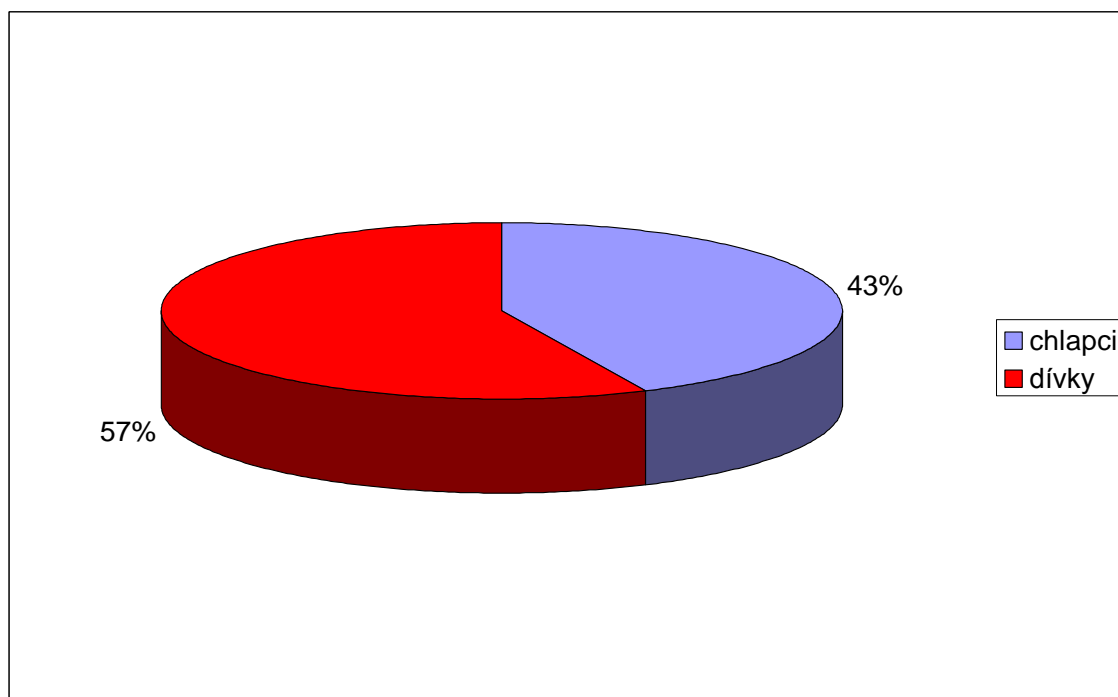
Nejdříve jsem si musela vyhledat na internetových stránkách MŠMT, jaké konkrétní základní a střední školy se nachází v Českých Budějovicích. Při telefonické komunikaci mi většina ředitelů a ředitelk neumožnila rozdání dotazníků na jejich školách. Zdůvodňovali to tím, že neustále vyplňují nějaké dotazníky. Na dalších školách mi ale vyhověli. Dotazníky byly osobně distribuovány v březnu 2012 do třech základních (ZŠ Grünwaldova – 6. třída, ZŠ Matice školské – 7. třída, ZŠ J. Š. Baara – 8., 9. třída) a třech středních škol (Obchodní akademie Husova, Gymnázium Jírovcova, Gymnázium Olympijských nadějí) v Českých Budějovicích. Po domluvě s řediteli a ředitelkami jsem dotazníky rozdala ve třech školách přímo žákům (ZŠ Matice školské, Gymnázium Jírovcova a Gymnázium Olympijských nadějí), na zbylých školách byly předány zástupkyním jednotlivých škol a ty je žákům předaly. Po týdnu jsem si je vyzvedla.

Výsledky výzkumu byly zpracovány v programu Microsoft Office Excel prostřednictvím grafů a tabulek. Data v nich jsou uvedena v procentech, která jsou zaokrouhlena na celá čísla kvůli snadnější přehlednosti.

4. VÝSLEDKY

První dva grafy znázorňují složení respondentů podle pohlaví a škol.

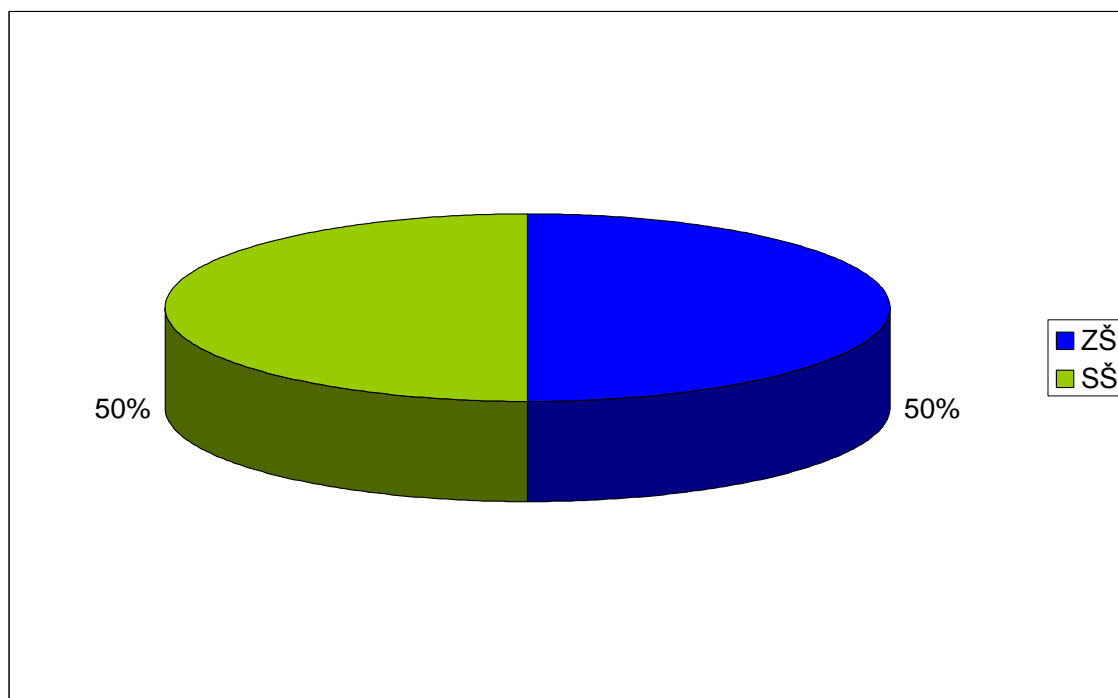
Graf 1: Složení respondentů podle pohlaví

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (217) respondentů bylo 43 % (94) chlapců a 57 % (123) dívek.

Graf 2: Složení respondentů podle škol

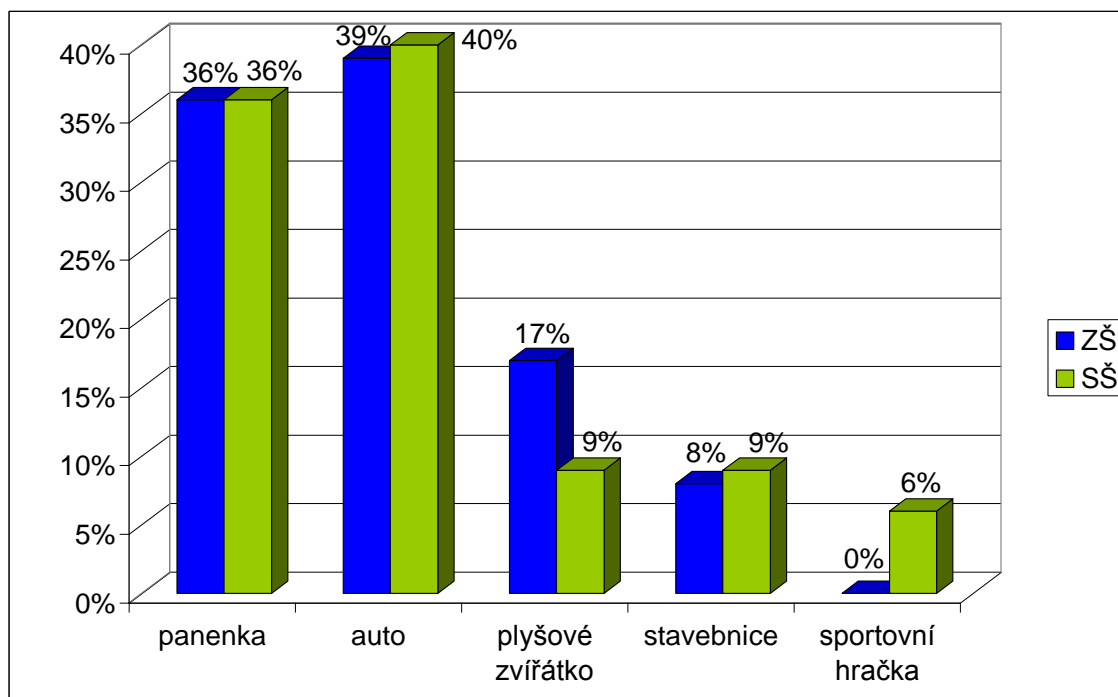

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (217) respondentů bylo 50 % (108) respondentů ze základních škol a 50 % (109) respondentů ze středních škol.

Následující grafy a tabulky jsou sestaveny tak, že srovnávají odpovědi dvou skupin respondentů, žáků ze základních škol a žáků ze středních škol. Výsledky proto vychází vždy ze 100 % (108) žáků ZŠ a 100 % (109) žáků SŠ.

Graf 3: Nejoblíbenější hračka

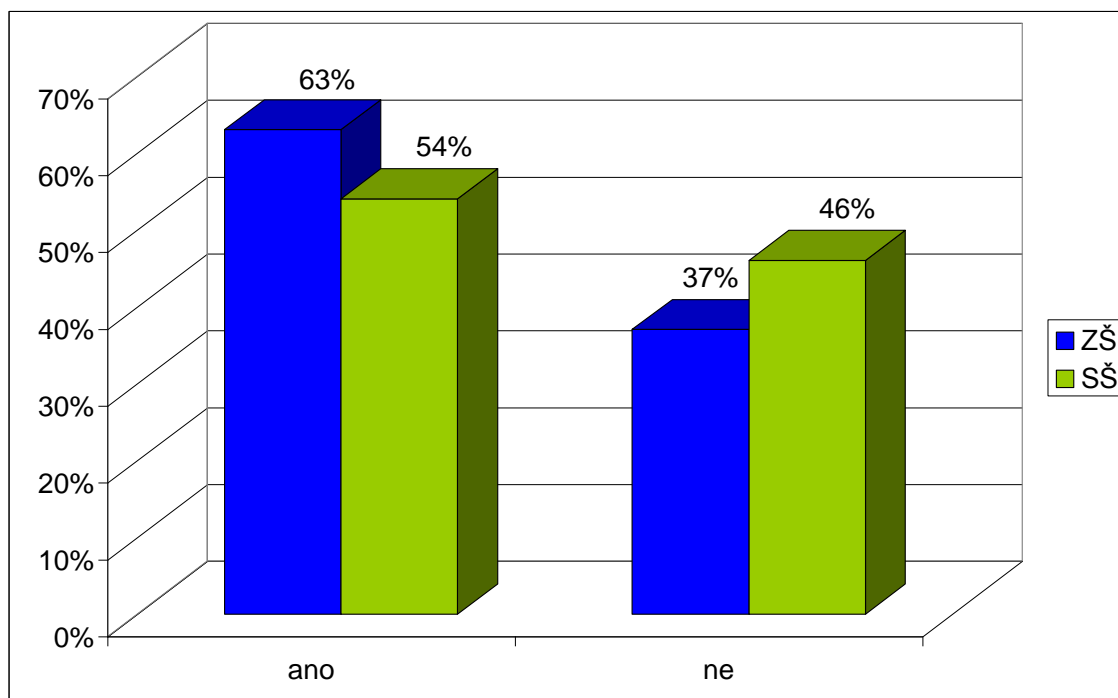

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 36 % (39), že jejich nejoblíbenější hračkou je panenka, 39 % (42) uvedlo auto, 17 % (18) uvedlo plyšové zvířátko a 8 % (9) uvedlo stavebnici. Ze 100 % (109) dotazovaných ze středních škol odpovědělo 36 % (39), že jejich nejoblíbenější hračkou je panenka, 40 % (43) uvedlo auto, 9 % (10) uvedlo plyšové zvířátko, 9 % (10) uvedlo stavebnici a 6 % (7) uvedlo sportovní hračku.

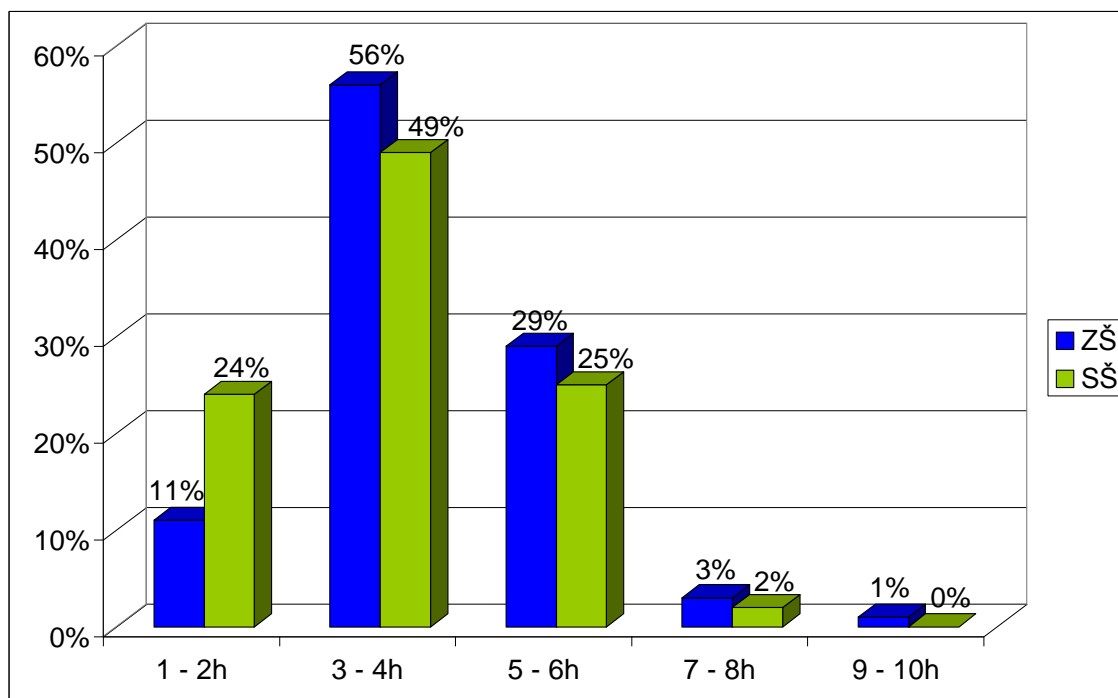
Graf 4: Chození do zájmového útvaru

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 63 % (68), že chodí do zájmového útvaru a 37 % (40) odpovídajících uvedlo, že nechodí. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol odpovědělo 54 % (59), že chodí do zájmového útvaru a 46 % (50) odpovídajících uvedlo, že nechodí.

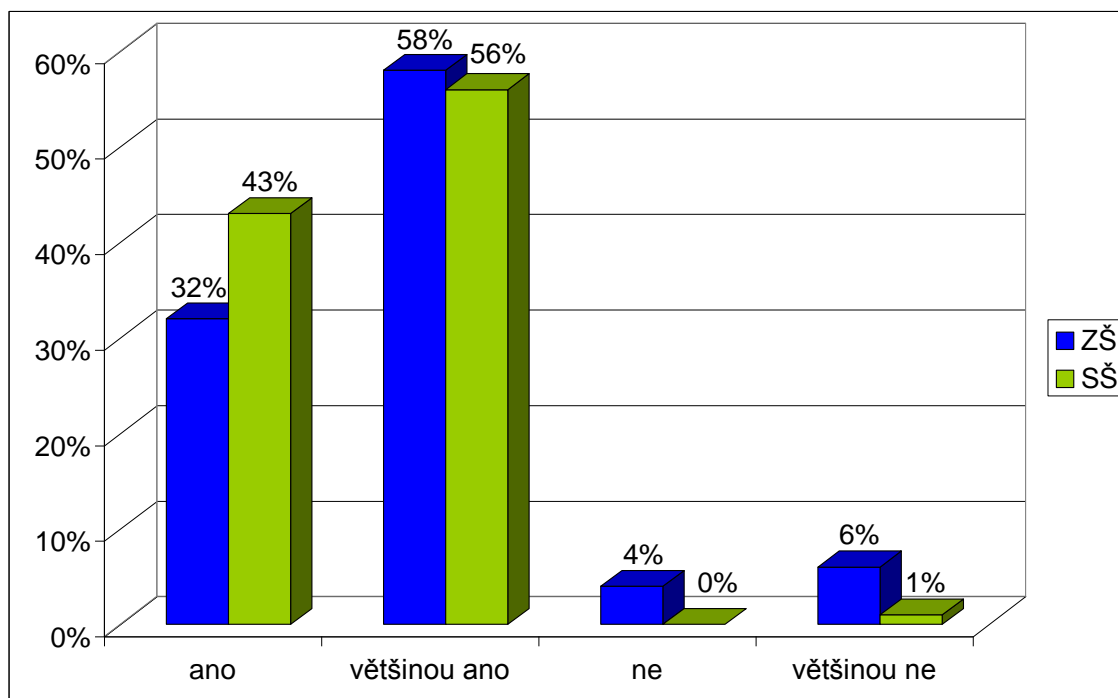
Graf 5: Množství volného času za den

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 11 % (12), že za den má jednu až dvě hodiny volného času, 56 % (61) uvedlo tři až čtyři hodiny, 29 % (31) uvedlo pět až šest hodin, 3 % (3) uvedla sedm až osm hodin a 1 % (1) uvedlo devět až deset hodin volného času denně. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol uvedlo 24 % (26), že mají denně jednu až dvě hodiny volného času, 49 % (54) dotazovaných odpovědělo tři až čtyři hodiny, 25 % (27) odpovědělo pět až šest hodin a 2 % (2) odpovědělo sedm až osm hodin.

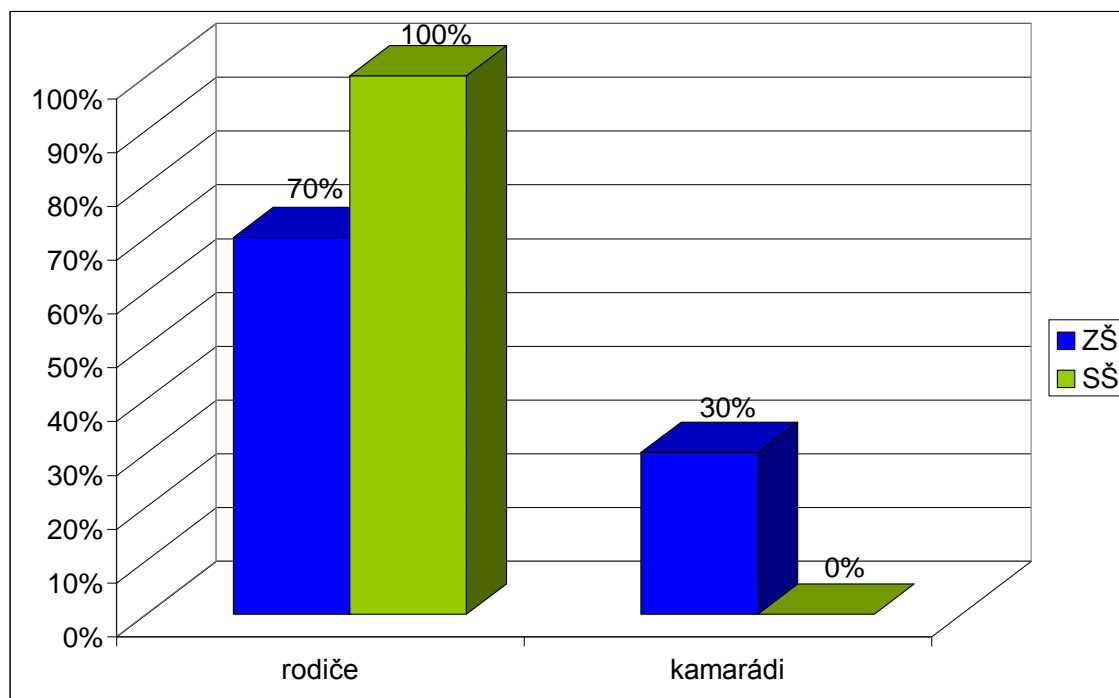
Graf 6: Organizace volného času vlastní osobou

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 32 % (35), že si volný čas organizují sami, 58 % (63) uvedlo, že si většinou svůj volný čas organizují sami, 4 % (4) uvedlo, že si svůj volný čas sami neorganizují a 6 % (6) uvedlo, že většinou si svůj volný čas sami neorganizují. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol odpovědělo 43 % (47), že si volný čas organizují sami, 56 % (61) uvedlo, že si volný čas většinou organizují sami a 1 % (1) uvedlo, že si svůj volný čas většinou sami neorganizují.

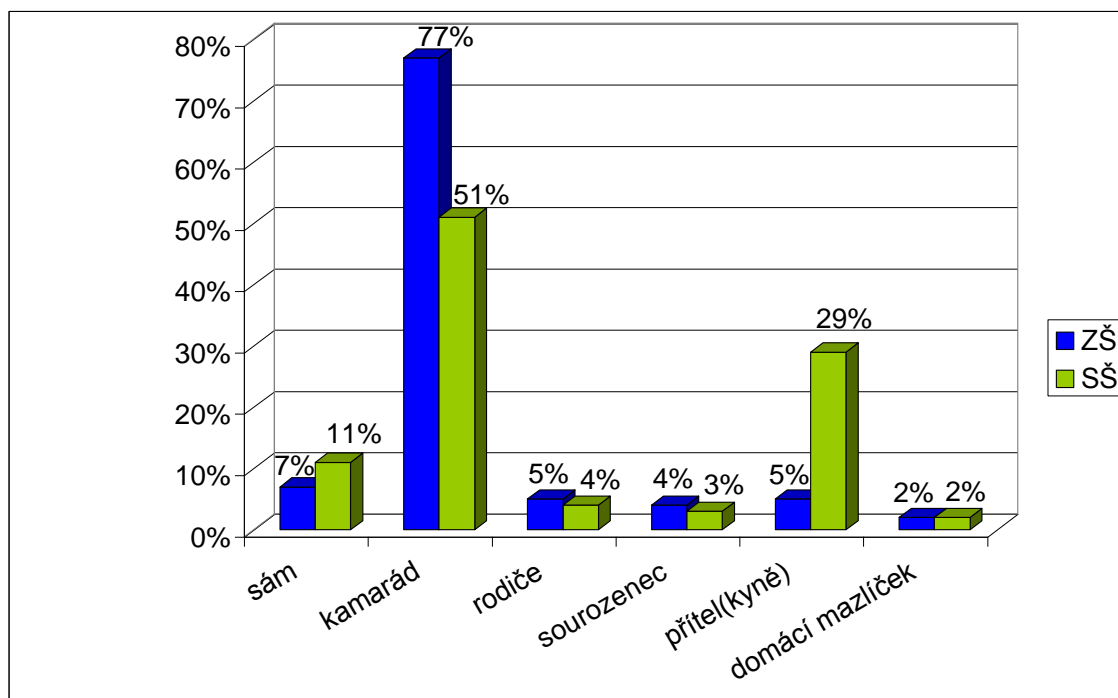
Graf 6a: Osoby, které organizují jedincům volný čas

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (10) odpovědí respondentů ze základních škol, kteří odpověděli, že si volný čas sami neorganizují nebo většinou sami neorganizují, 70 % (7) uvedlo, že jim ho organizují rodiče a 30 % (3) uvedlo kamarády. Respondenti ze středních škol, kteří také odpověděli, že si volný čas neorganizují, nebo většinou sami neorganizují, uvedlo 100 % (1) odpovědí dotazovaných pouze rodiče.

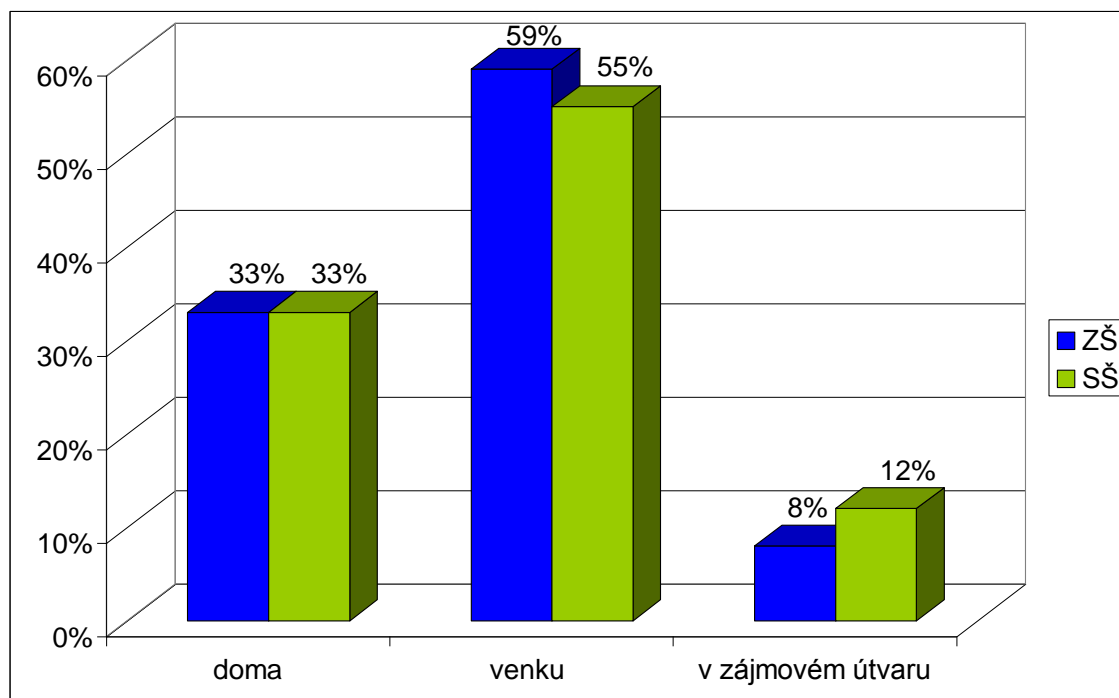
Graf 7: Subjekty, se kterými tráví jedinci volný čas nejraději

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 7 % (8), že volný čas tráví nejraději sami, 77 % (84) dotazovaných uvedlo, že nejraději jej tráví s kamarádem, 5 % (5) uvedlo rodiče, 4 % (4) uvedla sourozence, 5 % (5) uvedlo přítele(kyni), 2 % (2) uvedla domácí mazlíček. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol uvedlo 11 % (12), že volný čas nejraději tráví sami, 51 % (56) odpovědělo, že nejraději jej tráví s kamarádem, 4 % (4) uvedla rodiče, 3 % (3) dotazovaných uvedlo sourozence, 29 % (32) uvedlo přítele(kyni), 2 % (2) uvedla domácího mazlíčka.

Graf 8: Místa trávení volného času

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 33 % (36), že volný čas tráví většinou doma, 59 % (64) odpovídajících uvedlo, že většinou jej tráví venku, 8 % (8) uvedlo zájmový útvar a jinde jej netráví žádný odpovídající ze základních škol. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol odpovědělo 33 % (36), že většinou tráví volný čas doma, 55 % (60) uvedlo, že venku, 12 % (13) uvedlo zájmový útvar a jinde jej netráví žádný respondent ze středních škol.

Tabulka 1: Nejoblíbenější volnočasové aktivity

	ZŠ		SŠ	
	odpovědi v absolutních číslech	odpovědi v %	odpovědi v absolutních číslech	odpovědi v %
čtení	18	6%	26	8%
sledování pořadů v TV	28	9%	8	2%
sledování filmů	28	9%	33	10%
hraní počítačových her	37	11%	23	7%
jiná počítačová činnost*	5	2%	3	1%
hraní her na mobilním telefonu	9	3%	0	0%
chatování	37	11%	28	8%
spaní	13	4%	19	6%
poslouchání hudby	37	11%	55	17%
hra na hudební nástroj	7	2%	6	2%
kreslení	10	3%	7	2%
chození na procházky	12	4%	39	12%
kino, divadlo	8	2%	7	2%
zpívání	8	2%	2	1%
tanec	16	5%	16	5%
sport*	38	12%	48	15%
jiné*	13	4%	7	2%
celkem	324	100%	327	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

*z důvodu přehlednosti Tabulky 1 jsou kategorie jiná počítačová činnost, sport a jiné rozděleny do dalších tabulek (viz Tabulka 1.1, Tabulka 1.2, Tabulka 1.3)

Ze 100 % (324) odpovědí respondentů ze základních škol zvolilo 6 % (18) odpovědí jako nejoblíbenější volnočasovou aktivitu čtení, 9 % (28) zvolilo sledování pořadů v TV, 9 % (28) zvolilo sledování filmů, hraní počítačových her vybralo 11 % (37) odpovědí, jinou počítačovou činnost vybralo 2 % (5), 3 % (9) zvolilo hraní her na mobilním telefonu, 11 % (37) zvolilo chatování, 4 % (13) zvolilo spaní, 11 % (37) vybralo poslouchání hudby, 2 % (7) vybralo hru na hudební nástroj, 3 % (10) vybralo kreslení, 4 % (12) vybralo chození na procházky, 2 % (8) zvolilo návštěvu kina či

divadla, 2 % (8) zvolilo zpívání, 5 % (16) vybralo tanec, sport zvolilo 12 % (38) odpovědí a 4 % (13) vybralo jiné. Ze 100 % (327) odpovědí respondentů ze středních škol zvolilo 8 % (26) odpovědí jako nejoblíbenější volnočasovou aktivitu čtení, 2 % (8) zvolilo sledování pořadů v TV, 10 % (33) zvolilo sledování filmů, 7 % (23) vybralo hraní počítačových her, 1 % (3) vybralo jinou počítačovou činnost, 8 % (28) vybralo chatování, 6 % (19) zvolilo spaní, 17 % (55) zvolilo jako nejoblíbenější volnočasovou aktivitu poslouchání hudby, 2 % (6) zvolilo hru na hudební nástroj, 2 % (7) zvolilo kreslení, 12 % (39) vybralo chození na procházky, 2 % (7) zvolilo návštěvu kina popř. divadla, 1 % (2) zvolilo zpívání, 5 % (16) zvolilo tanec, 15 % (48) zvolilo sport a 2 % (7) vybralo jiné.

Tabulka 1.1: Kategorie jiná počítačová činnost

	ZŠ		SŠ	
	odpovědi v absolutních číslech	odpovědi v %	odpovědi v absolutních číslech	odpovědi v %
úprava webových stránek	5	100%	1	33%
programování	0	0%	2	67%
celkem	5	100%	3	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (5) odpovědí respondentů ze základních škol, kteří odpověděli, že mezi jejich nejoblíbenější volnočasové aktivity patří jiná počítačová činnost, odpovědělo všech 100 % (5), že touto činností je úprava webových stránek. Ze 100 % (3) odpovědí respondentů ze středních škol uvedlo 33 % (1), že jeho nejoblíbenější počítačovou činností je úprava webových stránek a 67 % (2) odpovědí bylo programování.

Tabulka 1.2: Kategorie sport

	ZŠ		SŠ	
	odpovědi v absolutních číslech	odpovědi v %	odpovědi v absolutních číslech	odpovědi v %
bojové sporty	4	11%	5	10%
atletika	5	13%	6	14%
jízda na kole	5	13%	4	8%
skoky na trampolíně	2	4%	1	2%
florbal	4	11%	4	8%
stolní tenis	3	8%	1	2%
fotbal	8	21%	10	21%
skateboarding	4	11%	0	0%
aerobic	3	8%	2	4%
jízda na kolečkových bruslích	0	0%	5	10%
volejbal	0	0%	10	21%
celkem	38	100%	48	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (38) odpovědí respondentů ze základních škol, kteří odpověděli, že mezi jejich nejoblíbenější volnočasové aktivity patří sport bylo 11 % (4) odpovědí bojové sporty, 13 % (5) odpovědí bylo atletika, 13 % (5) jízda na kole, 4 % (2) skoky na trampolíně, 11 % (4) florbal, 8 % (3) stolní tenis, 21 % (8) odpovědí bylo fotbal, 11 % (4) skateboarding, 8 % (3) aerobic. Ze 100 % (48) odpovědí respondentů ze středních škol, kteří uvedli sport jako jednu ze svých nejoblíbenějších volnočasových aktivit bylo 10 % (5) odpovědí bojové sporty, 14 % (6) odpovědí byla atletika, 8 % (4) jízda na kole, 2 % (1) skoky na trampolíně, 8 % (4) odpovědí byl florbal, 2 % (1) stolní tenis, 21 % (10) odpovědí byl fotbal, 4 % (2) odpovědí byl aerobic, 10 % (5) odpovědí byla jízda na kolečkových bruslích a 21 % (10) odpovědí byl volejbal.

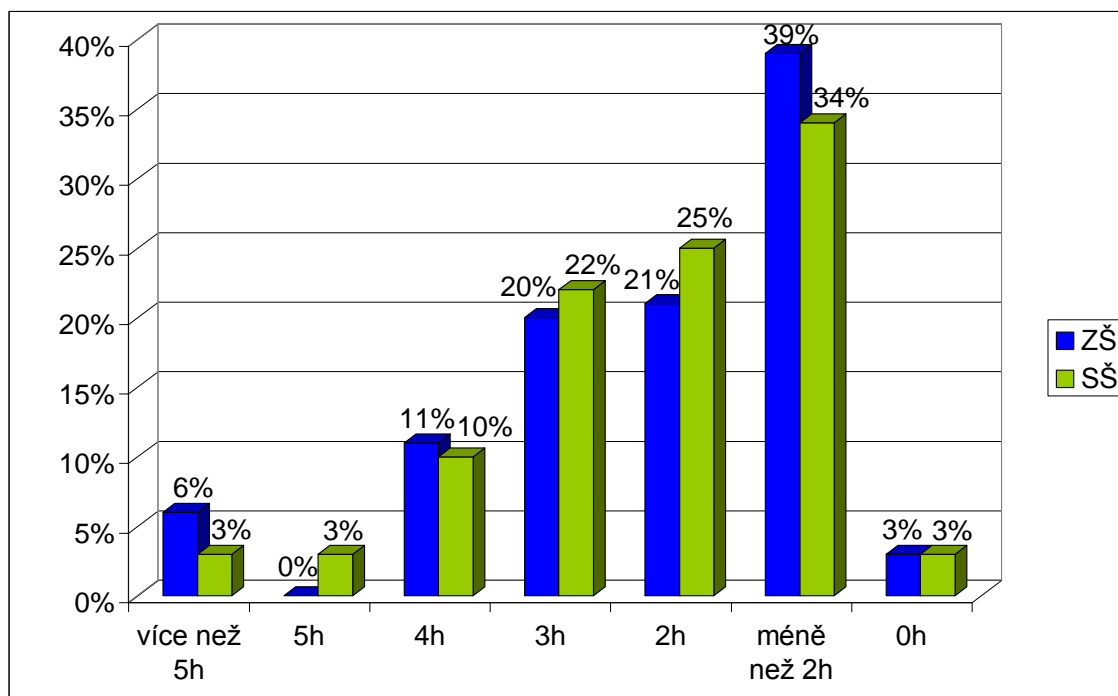
Tabulka 1.3: Kategorie jiné

	ZŠ		SŠ	
	odpovědi v absolutních číslech	odpovědi v %	odpovědi v absolutních číslech	odpovědi v %
jízda na koni	2	15%	3	43%
hraní s domácím mazlíčkem	3	24%	0	0%
nakupování	2	15%	1	14%
vyšívání	2	15%	0	0%
fotografování	4	31%	0	0%
posezení s přáteli	0	0%	3	43%
celkem	13	100%	7	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (13) odpovědí respondentů za základních škol, kteří uvedli jinou možnost bylo 15 % (2) odpovědí, že mezi jejich nejoblíbenější volnočasové aktivity patří jízda na koni, 24 % (3) odpovědí bylo hraní s domácím mazlíčkem, 15 % (2) bylo nakupování, 15 % (2) bylo vyšívání a 31 % (4) odpovědí bylo fotografování. Ze 100 % (7) odpovědí respondentů ze středních škol, kteří uvedli jinou možnost, byla 43 % (3) odpovědí jízda na koni, 14 % (1) odpovědí bylo nakupování a 43 % (3) odpovědí bylo posezení s přáteli.

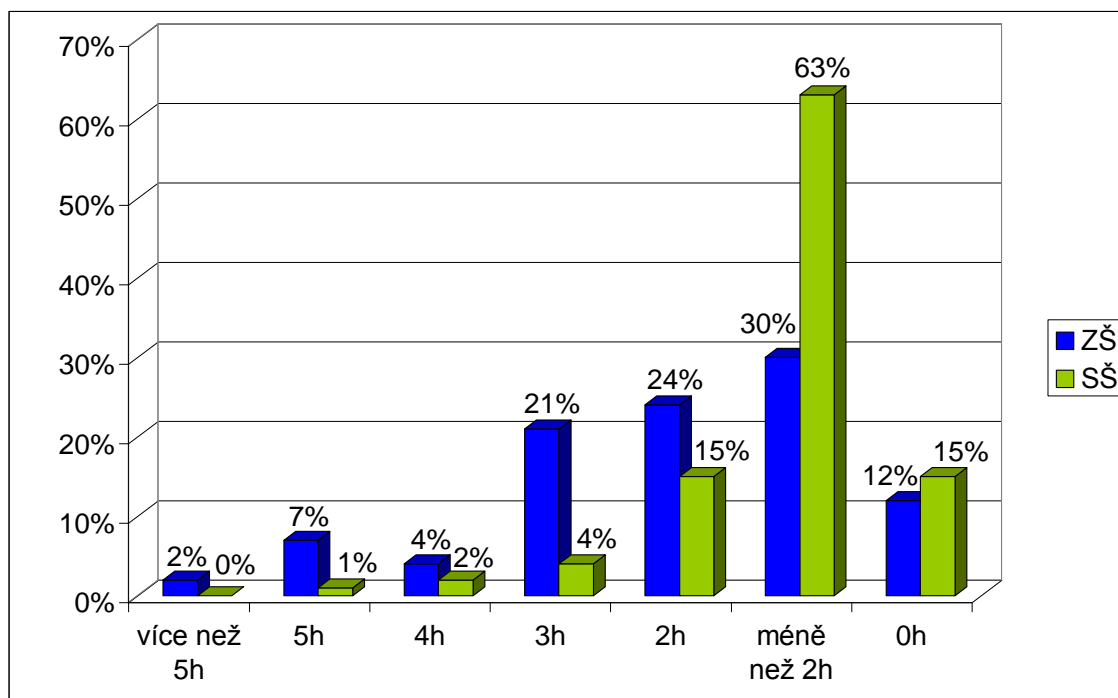
Graf 9: Hodiny strávené na počítači za den

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 6 % (6), že na počítači stráví více než pět hodin denně, 11 % (12) odpovědělo, že denně stráví na počítači čtyři hodiny, 20 % (22) uvedlo tři hodiny, 21 % (23) uvedlo dvě hodiny, 39 % (42) odpovídajících uvedlo, že denně stráví na počítači méně než dvě hodiny a 3 % (3) uvedla, že na počítači netráví žádný čas. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol uvedla 3 % (3), že na počítači stráví denně více než pět hodin, 3 % (3) odpověděla pět hodin, 10 % (11) odpovědělo čtyři hodiny strávené u počítače za den, 22 % (24) uvedlo tři hodiny, 25 % (27) uvedlo dvě hodiny, 34 % (37) odpovědělo, že na počítači stráví za den méně než dvě hodiny a 3 % (4) odpověděla, že u počítače netráví žádný čas.

Graf 10: Hodiny strávené sledováním televize za den

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 2 % (2), že sledováním televize stráví více než pět hodin denně, 7 % (8) dotazovaných uvedlo, že za den stráví u televize pět hodin, 4 % (4) uvedla čtyři hodiny, 21 % (23) uvedlo tři hodiny strávené u televize za den, 24 % (26) uvedlo dvě hodiny, 30 % (32) respondentů odpovědělo, že televizi sledují méně než dvě hodiny denně, 12 % (13) dotazovaných uvedlo, že televizi nesledují vůbec. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol uvedlo 1 % (1) uvedlo pět hodin, 2 % (2) uvedla čtyři hodiny, 4 % (4) uvedla tři hodiny, 15 % (16) dotazovaných uvedlo dvě hodiny denně strávené sledováním televize, 63 % (69) respondentů uvedlo, že za den u televize tráví méně než dvě hodiny a 15 % (17) uvedlo, že televizi nesledují vůbec.

V otázce č. 12 („U každé dvojice podtrhněte tu, která je Vám bližší“) měli respondenti volit u každé dvojice variantu mezi aktivní a pasivní formou trávení volného času. Proto u každé z šestnácti dvojic vychází výsledky vždy ze 100 % (108) žáků ze

základních škol a ze 100 % (109) žáků ze středních škol.

Tabulka 2: Aktivní a pasivní formy trávení volného času

	ZŠ		SŠ	
	absolutní čísla	%	absolutní čísla	%
hraní fotbalu	65	60%	62	57%
sledování fotbalu	43	40%	47	43%
celkem	108	100%	109	100%
procházky v přírodě	61	56%	84	77%
sledování TV	47	44%	25	23%
celkem	108	100%	109	100%
hra na hudební nástroj	12	11%	8	7%
poslouchání hudby	96	89%	101	93%
celkem	108	100%	109	100%
jízda na kole	87	81%	64	59%
vyjíždka autem	21	19%	45	41%
celkem	108	100%	109	100%
zpěv	15	14%	12	11%
spánek	93	86%	97	89%
celkem	108	100%	109	100%
plavání v bazénu	81	75%	62	57%
relaxace ve vířivé vaně	27	25%	47	43%
celkem	108	100%	109	100%
osobní setkání	56	52%	98	90%
chatování	52	48%	11	10%
celkem	108	100%	109	100%
kreslení	95	88%	67	61%
návštěva výstav	13	12%	42	39%
celkem	108	100%	109	100%
chov psa	92	85%	90	83%
chov rybiček	16	15%	19	17%

celkem	108	100%	109	100%
tělesná výchova	78	72%	69	63%
přírodopis (biologie)	30	28%	40	37%
celkem	108	100%	109	100%
příprava jídla	55	51%	31	28%
konzumace jídla	53	49%	78	72%
celkem	108	100%	109	100%
sezónní práce na zahradě	31	29%	25	23%
nakupování	77	71%	84	77%
celkem	108	100%	109	100%
tanec	46	43%	51	47%
návštěva restauračních zařízení	62	57%	58	53%
celkem	108	100%	109	100%
cestování	102	94%	104	95%
sbírání známek	6	6%	5	5%
celkem	108	100%	109	100%
zahlcení prací	59	55%	68	62%
nicnedělání	49	45%	41	38%
celkem	108	100%	109	100%
fotografování	61	56%	67	61%
prohlížení obrázků	47	44%	42	39%
celkem	108	100%	109	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 60 % (65) odpovídajících, že raději hrají fotbal, 40 % (43) odpovědělo, že raději sledují fotbal. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol odpovědělo 57 % (62), že raději hrají fotbal a 43 % (47) raději fotbal sleduje.

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 56 % (61), že se raději prochází v přírodě a 44 % (47) odpovědělo, že sleduje raději televizi. Ze 100 %

(109) respondentů ze středních škol odpovědělo 77 % (84), že mají radši procházky v přírodě, 23 % (25) má radši sledování televize.

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 11 % (12), že raději hrají na hudební nástroj a 89 % (96) raději poslouchá hudbu. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol odpovědělo 7 % (8), že raději má hru na hudební nástroj a 93 % (101) má raději poslouchání hudby.

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 81 % (87), že je mu bližší jízda na kole, 19 % (21) odpovídajících je bližší vyjížděka autem. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol odpovědělo 59 % (64), že je mu bližší jízda na kole a 41 % (45) respondentů je bližší vyjížděka autem.

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 14 % (15), že raději zpívá, 86 % (93) je bližší spánek. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol odpovědělo 11 % (12), že je jim bližší zpěv a 89 % (97) raději spí.

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 75 % (81), že plavání v bazénu je jim bližší, 25 % (27) má radši relaxaci ve vířivé vaně. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol odpovědělo 57 % (62), že raději plavou v bazénu a 43 % (47) odpovídajícím je bližší relaxace ve vířivé vaně.

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 52 % (56) odpovídajících, že raději mají osobní setkání a 48 % (52) upřednostňuje chatování. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol uvedlo 90 % (98), že upřednostňují osobní setkání a 10 % (11) dává přednost chatování.

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 88 % (95) odpovídajících, že dávají přednost kreslení a 12 % (13) má raději návštěvu výstav. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol uvedlo 61 % (67), že raději mají kreslení a 39 % (42) upřednostňuje návštěvu výstav.

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 85 % (92) odpovídajících, že dávají přednost chovu psa a 15 % (16) upřednostňuje chov rybiček. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol upřednostňuje 83 % (90) chov psa a 17 % (19) by raději chovalo rybičky.

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol uvedlo 72 % (78) odpovídajících, že dávají přednost tělesné výchově a 28 % (30) má raději přírodopis. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol upřednostňuje 63 % (69) tělesnou výchovu a 37 % (40) má raději biologii.

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol uvedlo 51 % (55) odpovídajících, že raději připravují jídlo a 49 % (53) raději konzumují jídlo. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol 28 % (31) dává přednost přípravě jídla a 72 % (78) raději jídlo konzumuje.

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol uvedlo 29 % (31), že dávají přednost sezónním pracím na zahradě a 71 % (77) raději nakupuje. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol uvedlo 23 % (25), že raději pracují na zahradě a 77 % (84) raději nakupuje.

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol uvedlo 43 % (46) odpovídajících, že upřednostňují tanec a 57 % (62) raději navštěvuje restaurační zařízení. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol uvedlo 47 % (51), že dávají přednost tanci a 53 % (58) dává přednost návštěvě restauračních zařízení.

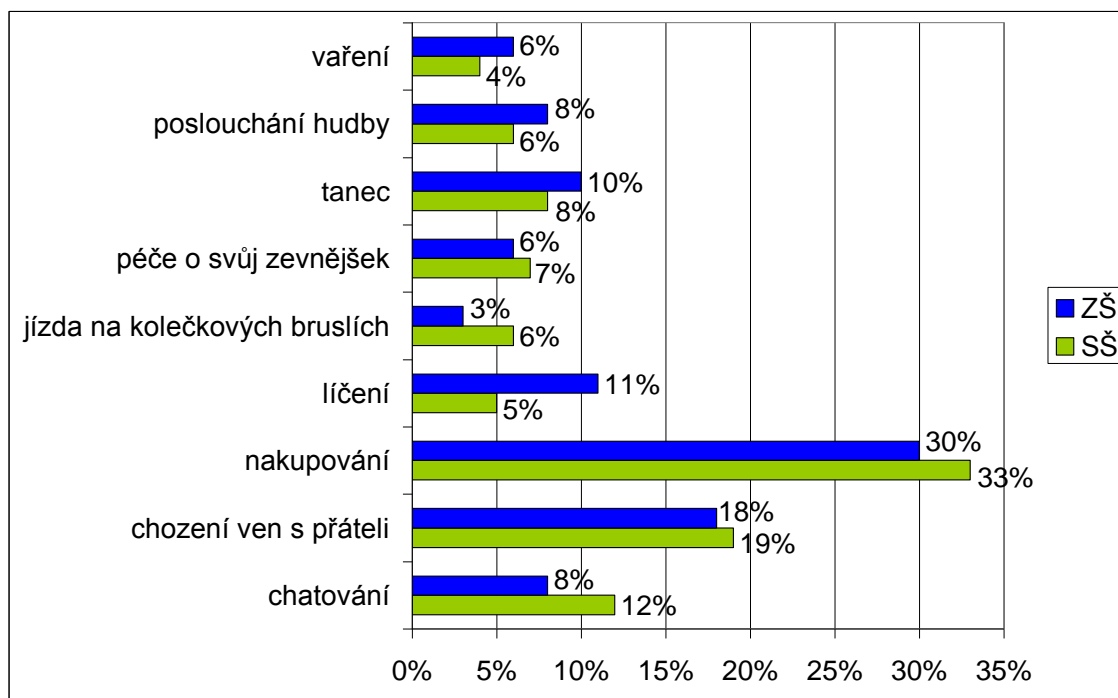
Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol uvedlo 94 % (102) odpovídajících, že upřednostňují cestování, 6 % (6) je bližší sbírání známek. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol uvedlo 95 % (104), že je jim bližší cestování, 5 % (6) je bližší sbírání známek.

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol uvedlo 55 % (59) odpovídajících, že jsou raději zavaleni prací, 45 % (49) má raději nicnedělání. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol uvedlo 62 % (68), že upřednostňují zahlcení prací a 38 % (41) raději nedělá nic.

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol uvedlo 56 % (61) odpovídajících, že je jim bližší fotografování a 44 % (47) je bližší prohlížení obrázků. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol uvedlo 61 % (67), že upřednostňují fotografování a 39 % (42) je bližší prohlížení obrázků.

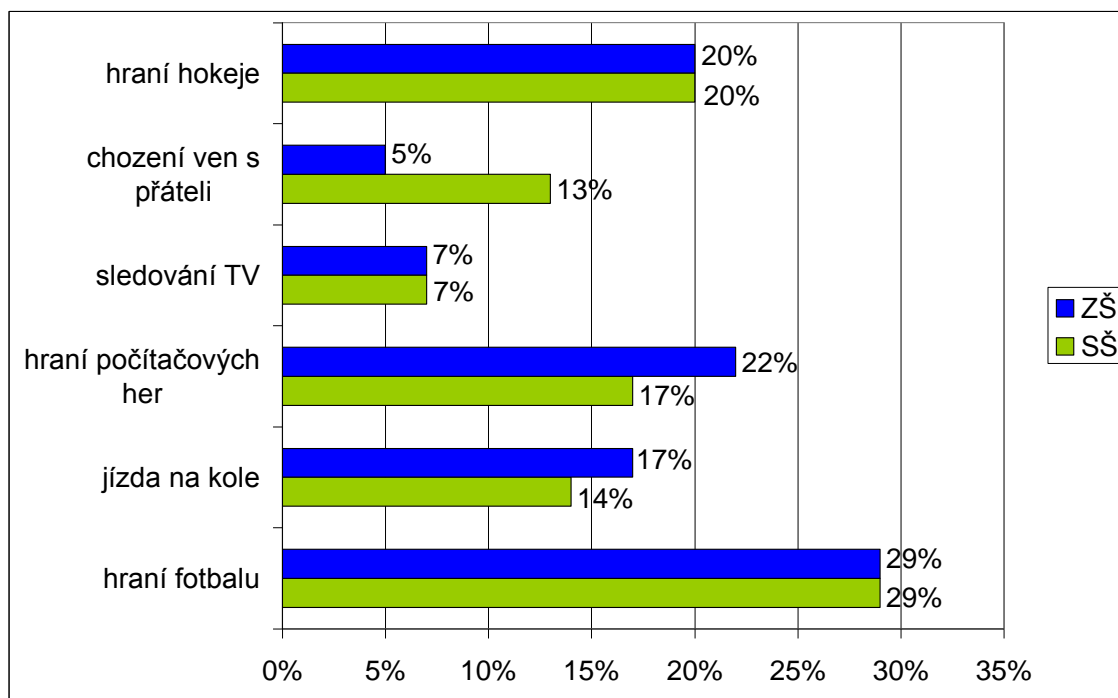
Graf 11: Volnočasové činnosti dívek

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (191) odpovědí respondentů ze základních škol považuje 8 % (16) odpovědí respondentů za typické dívčí činnosti ve volném čase chatování, 18 % (34) odpovědí respondentů posezení s přáteli, 30 % (57) bylo nakupování, 11 % (22) bylo líčení, 3 % (5) odpovědí byla jízda na kolečkových bruslích, 6 % (11) odpovědí respondentů byla péče o svůj zevnějšek, 10 % (20) byl tanec, 8 % (15) bylo poslouchání hudby a 6 % (11) odpovědí považuje vaření za činnost, kterou dělají dívky ve svém volném čase. Ze 100 % (199) odpovědí respondentů ze středních škol považuje 12 % (24) chatování za činnost, kterou dělají dívky ve svém volném čase, 19 % (38) odpovědí bylo posezení s přáteli, 33 % (65) bylo nakupování, 5 % (10) bylo líčení, 6 % (13) odpovědí byla jízda na kolečkových bruslích, 7 % (14) odpovědí byla péče o svůj zevnějšek, 8 % (15) byl tanec, 6 % (13) bylo poslouchání hudby a 4 % (7) odpovědí považuje vaření za činnost, kterou dělají dívky ve svém volném čase.

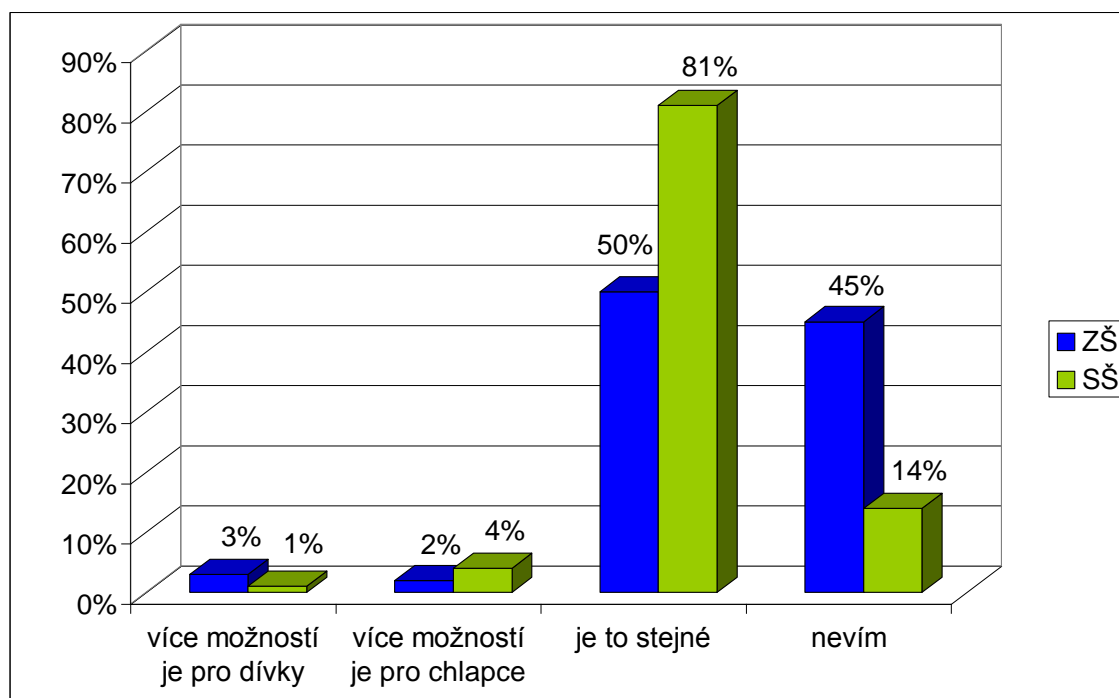
Graf 12: Volnočasové činnosti chlapců

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (249) odpovědí respondentů ze základních škol považuje 29 % (73) odpovědí hraní fotbalu za činnost, kterou dělají chlapci ve svém volném čase, 17 % (41) odpovědí považuje za tuto činnost jízdu na kole, 22 % (55) odpovědí bylo hraní počítačových her, 7 % (18) odpovědí bylo sledování televize, 5 % (12) odpovědí bylo chození ven s přáteli a 20 % (50) odpovědí považuje hraní hokeje za činnost, kterou dělají chlapci ve svém volném čase. Ze 100 % (256) odpovědí respondentů ze středních škol považuje 29 % (74) odpovědí hraní fotbalu za činnost, kterou dělají chlapci ve svém volném čase, 14 % (35) odpovědí byla jízda na kole, 17 % (43) odpovědí bylo hraní počítačových her, 7 % (18) odpovědí bylo sledování televize, 13 % (34) odpovědí bylo chození ven s přáteli a 20 % (52) odpovědí považuje hraní hokeje za činnost, kterou dělají chlapci ve svém volném čase.

Graf 13: Znázornění, jestli je více možností pro dívky nebo pro chlapce, jak trávit volný čas

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 3 % (3) odpovídajících, že více možností, jak trávit volný čas je pro dívky, 2 % (2) odpovědělo, že více možností je pro chlapce, 50 % (54) respondentů uvedlo, že je to stejné a 45 % (49) respondentů odpovědělo, že neví. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol odpovědělo 1 % (1) odpovídajících, že je více možností pro dívky, jak trávit volný čas, 4 % (4) odpovědělo, že více možností je pro chlapce, 81 % (89) respondentů uvedlo, že je to stejné a 14 % (15) odpovědělo, že neví.

Tabulka 3.1: Kategorie více možností je pro dívky

	ZŠ		SŠ	
	odpovědi v absolutních číslech	odpovědi v %	odpovědi v absolutních číslech	odpovědi v %
mají více volného času	3	100%	1	100%
celkem	3	100%	1	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (3) odpovědí respondentů ze základních škol, kteří uvedli, že více možností, jak trávit volný čas, mají dívky, bylo všech 100 % (3) odpovědí to, že mají více volného času. Ze 100 % (1) odpovědí respondentů ze středních škol, kteří rovněž uvedli, že více možností, jak trávit volný čas, mají dívky, bylo všech 100 % (1) odpovědí to, že mají více volného času.

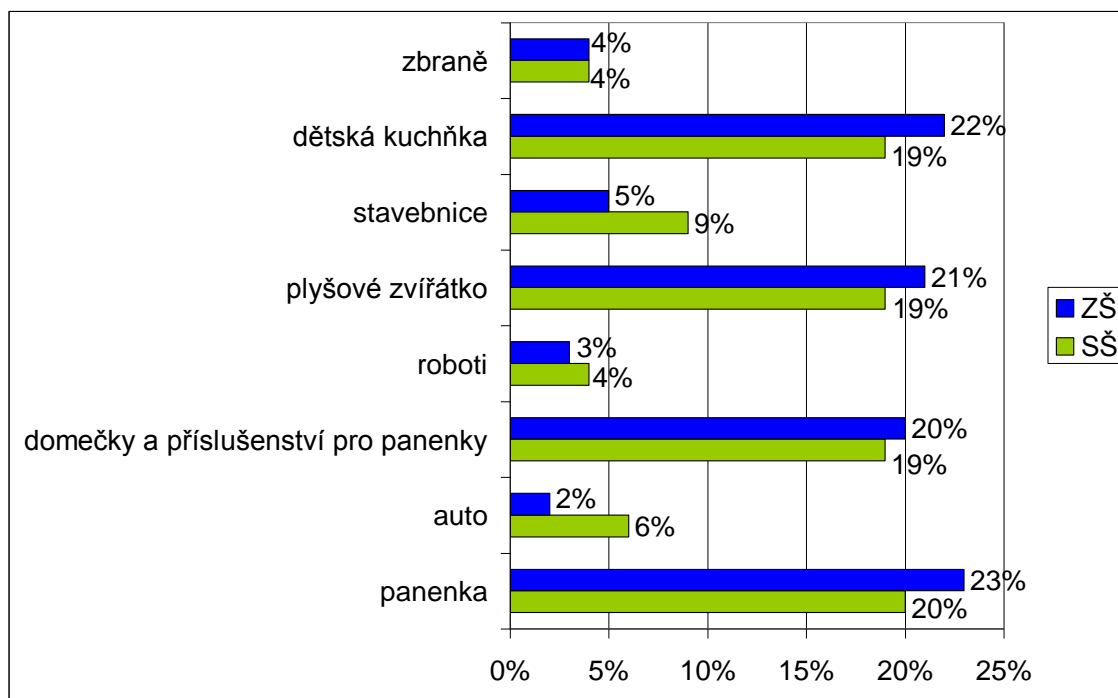
Tabulka 3.2: Kategorie více možností je pro chlapce

	ZŠ		SŠ	
	odpovědi v absolutních číslech	odpovědi v %	odpovědi v absolutních číslech	odpovědi v %
jsou aktivnější	2	100%	4	100%
celkem	2	100%	4	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (2) odpovědí respondentů ze základních škol, kteří uvedli, že více možností, jak trávit volný čas, mají chlapci, bylo všech 100 % (2) odpovědí to, že jsou aktivnější. Ze 100 % (4) respondentů ze středních škol, kteří rovněž uvedli, že více možností, jak trávit volný čas, mají chlapci, bylo všech 100 % (4) odpovědí to, že jsou aktivnější.

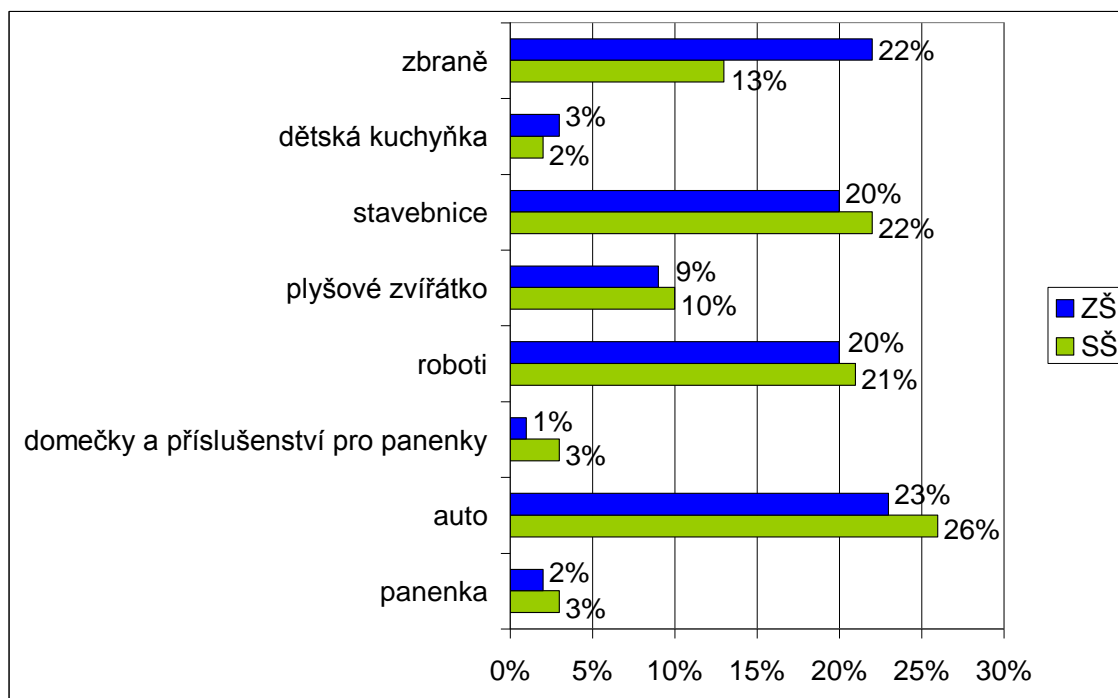
Graf 14: Hračky, se kterými by si měly hrát dívky

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (399) odpovědí respondentů ze základních škol považuje 23 % (94) odpovědí respondentů za hračku pro dívky panenku, 2 % (10) auto, 20 % (79) odpovědí respondentů považuje domečky a příslušenství pro panenky za hračky pro dívky, 3 % odpovědí (11) zahrnují roboty, 21 % (84) tvrdí plyšové zvířátko, 5 % (21) odpovědí byly stavebnice, 22 % (86) odpovědí zahrnují dětskou kuchyňku a 4 % (14) odpovědí považuje za hračku pro dívky zbraně. Ze 100 % (465) odpovědí respondentů ze středních škol považuje 20 % (95) odpovědí respondentů za hračku pro dívky panenku, 6 % (29) odpovědí zahrnuje auto, 19 % (89) domečky a příslušenství pro panenky, 4 % (17) odpovědí byli roboti, 19 % (90) odpovědí zahrnuje plyšové zvířátko, 9 % (42) zahrnuje stavebnice, 19 % (87) dětskou kuchyňku a 4 % (16) zbraně.

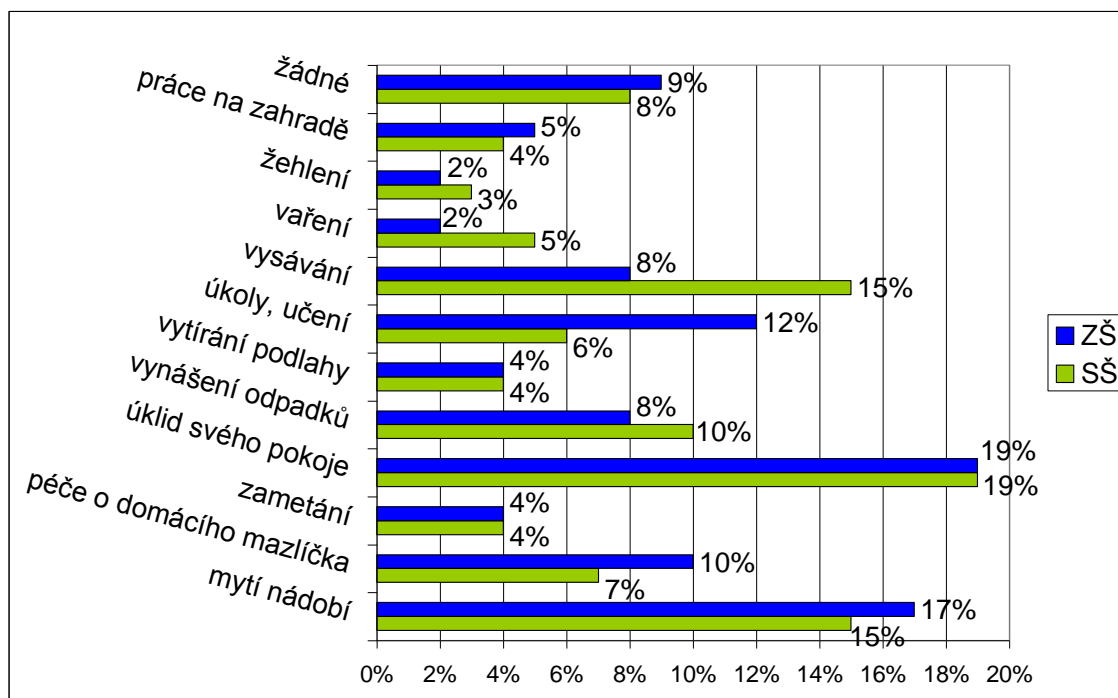
Graf 15: Hračky, se kterými by si měli hrát chlapci

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (420) odpovědí respondentů ze základních škol považuje 2 % (10) odpovědí respondentů za hračku pro chlapce panenku, 23 % (96) auto, 1 % (4) odpovědí respondentů považuje domečky a příslušenství pro panenky za hračky pro chlapce, 20 % (85) odpovědí zahrnují roboty, 9 % (36) tvrdí plyšové zvířátko, 20 % (85) odpovědí byly stavebnice, 3 % (11) odpovědí zahrnují dětskou kuchyňku a 22 % (93) odpovědí považuje za hračku pro chlapce zbraně. Ze 100 % (392) odpovědí respondentů ze středních škol považuje 3 % (11) odpovědí respondentů za hračku pro chlapce panenku, 26 % (104) odpovědí zahrnuje auto, 3 % (10) domečky a příslušenství pro panenky, 21 % (81) odpovědí byli roboti, 10 % (40) odpovědí zahrnuje plyšové zvířátko, 22 % (85) odpovědí zahrnuje stavebnice, 2 % (8) dětskou kuchyňku a 13 % (53) zbraně.

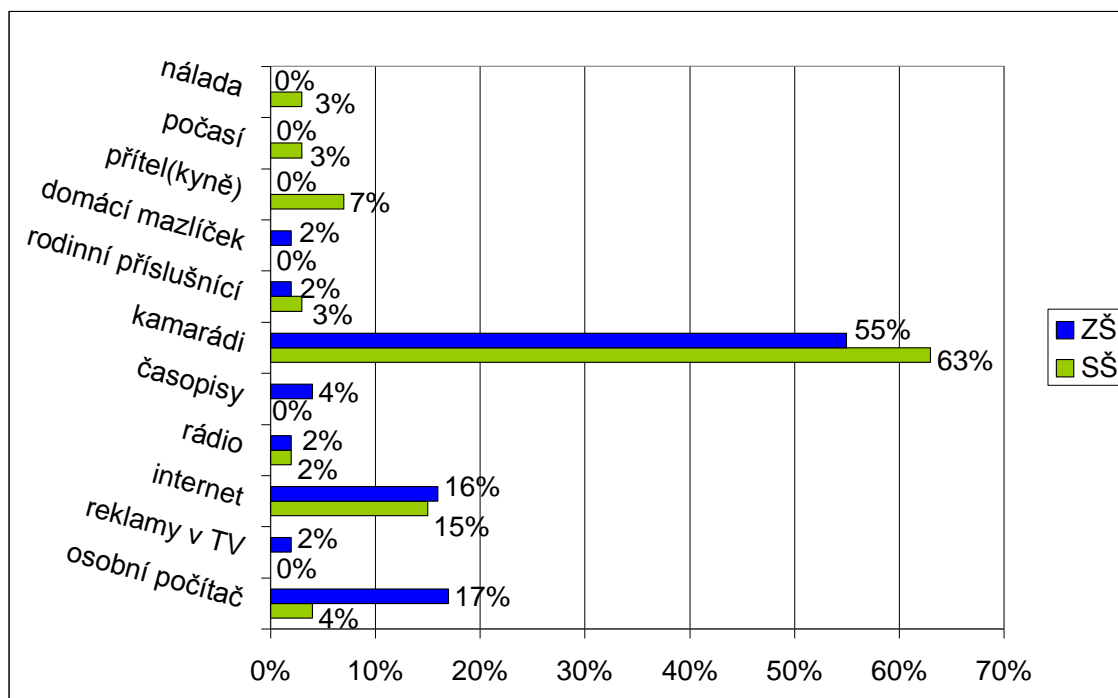
Graf 16: Domácí pracovní povinnosti

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (222) odpovědí respondentů ze základních škol uvedlo 17 % (38) odpovědí respondentů, že doma myjí nádobí, 10 % (23) odpovědí bylo, že se starají o domácího mazlíčka, 4 % (8) uvedlo zametání, 19 % (42) uvedlo úklid svého pokoje, 8 % (17) odpovědí bylo vynášení odpadků, 4 % (8) odpovědí uvedlo, že doma vytírají podlahu, 12 % (27) uvedlo úkoly či učení, 8 % (21) uvedlo, že doma vysávají, 2 % (4) vaří, 2 % (4) žehlí, 5 % (10) pracuje na zahradě a 9 % (20) odpovědí uvedlo, že doma nemají žádné pracovní povinnosti. Ze 100 % (239) odpovědí respondentů ze středních škol uvedlo 15 % (35) odpovědí, že doma myjí nádobí, 7 % (17) pečují o domácího mazlíčka, 4 % (9) zametá, 19 % (46) si uklízí svůj pokoj, 10 % (23) vynáší odpadky, 4 % (9) vytírají podlahu, 6 % (14) se učí či dělá úkoly, 15 % (37) vysává, 5 % (12) vaří, 3 % (7) žehlí, 4 % (10) pracuje na zahradě a 8 % (20) odpovědí bylo, že doma nemají žádné pracovní povinnosti.

Graf 17: Subjekty, které nejvíce ovlivňují volný čas jedinců

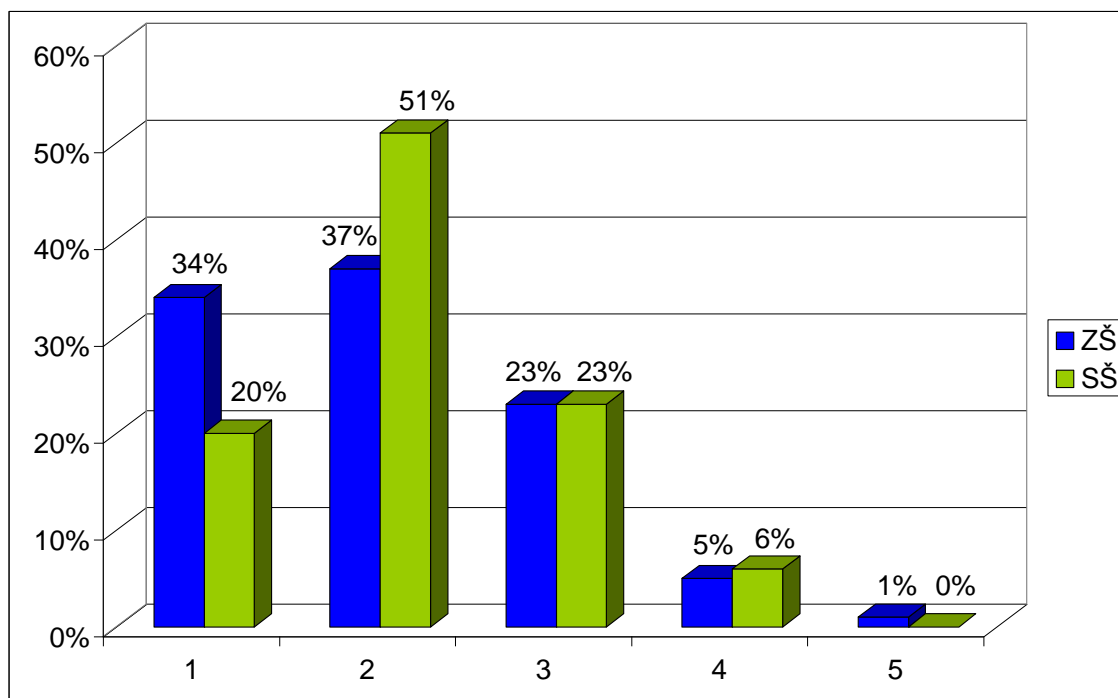

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 17 % (19), že nejvíce jim volný čas ovlivňuje počítač, 2 % (2) odpověděla, že volný čas jim ovlivňují nejvíce reklamy v televizi, 16 % (17) uvedlo, že internet nejvíce ovlivňuje jejich volný čas, 2 % (2) odpovídajících uvedla rádio, 4 % (4) uvedla časopisy, 55 % (60) uvedlo, že nejvíce jim volný čas ovlivňují kamarádi, 2 % (2) uvedla rodinné příslušníky, 2 % (2) uvedla domácího mazlíčka. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol uvedla 4 % (5), že počítač ovlivňuje jejich volný čas nejvíce, 15 % (16) odpovědělo internet, 2 % (2) uvedla rádio, 63 % (69) uvedlo kamarády a kamarádky, 3 % (3) odpovídajících uvedla rodinné příslušníky, 7 % (8) odpovědělo, že přítel(kyně) nejvíce ovlivňuje jejich volný čas, 3 % (3) uvedla počasí a 3 % (3) uvedla náladu.

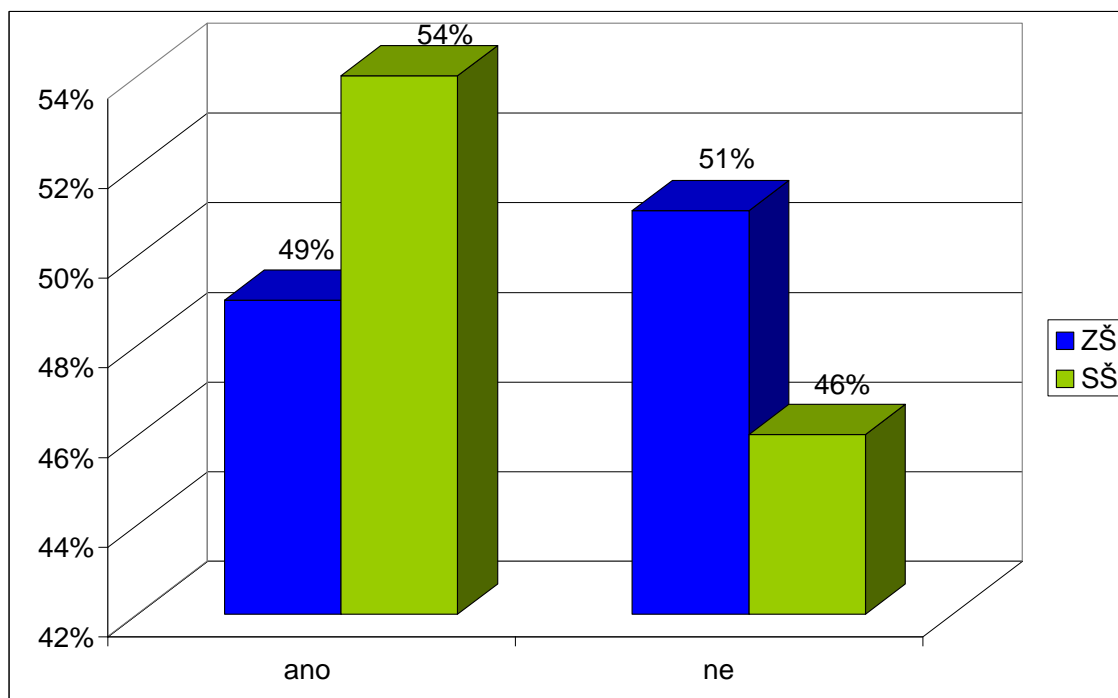
Graf 18: Spokojenost se svým volným časem

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol odpovědělo 34 % (37), že jsou se svým volným časem velmi spokojeni, 37 % (40) dotázaných označili spokojenost se svým volným časem dvojkou, 23 % (25) označilo míru spokojenosti trojkou, 5 % (5) uvedlo 4 a 1 % (1) uvedlo, že je se svým volným časem nespokojeno. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol uvedlo 20 % (22), že jsou se svým volným časem velmi spokojeni, 51 % (55) dotázaných označili míru spokojenosti dvojkou, 23 % (25) uvedlo trojku a 6 % (7) uvedlo čtyřku.

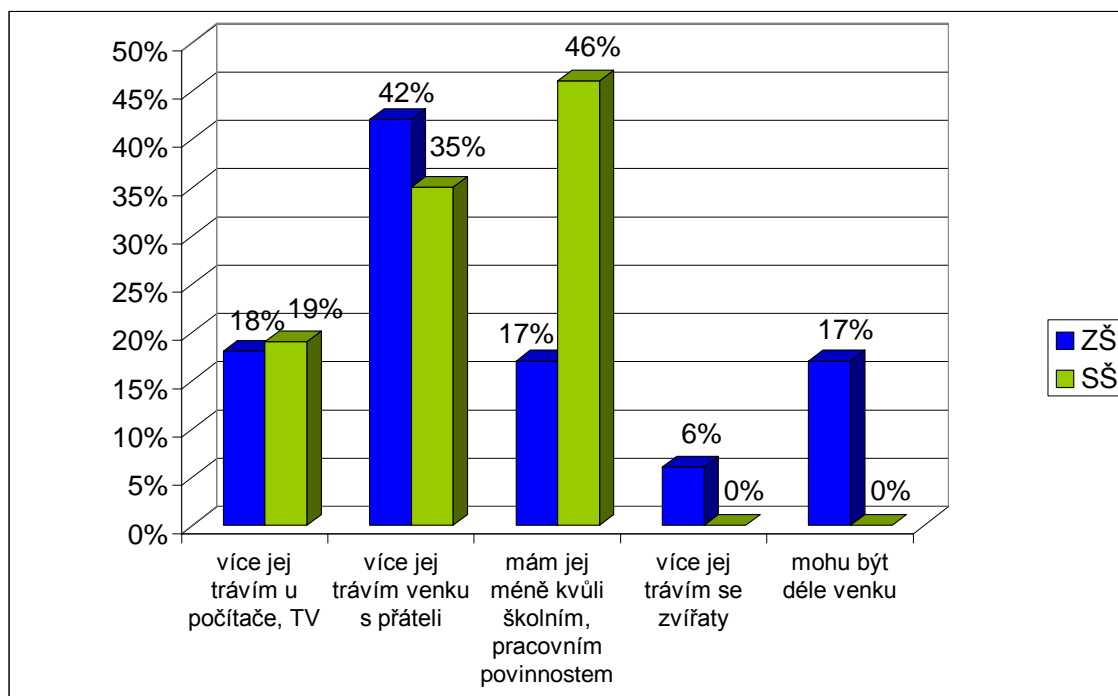
Graf 19: Znázornění, jestli se vlivem stárnutí změnilo trávení volného času

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (108) respondentů ze základních škol uvedlo 49 % (53) dotazovaných, že vlivem jejich stárnutí se změnilo trávení volného času, 51 % (55) dotazovaných uvedlo, že se nezměnilo. Ze 100 % (109) respondentů ze středních škol uvedlo 54 % (59) dotazovaných, že trávení volného času se vlivem stárnutí změnilo, 46 % (50) dotazovaných odpovědělo, že se nezměnilo.

Graf 19a: Konkrétní změny v trávení volného času vlivem stárnutí

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100 % (72) odpovědí respondentů ze základních škol, kteří odpověděli, že vlivem stárnutí se trávení volného času změnilo, jsou v 18 % (14) odpovědi tyto změny způsobeny tím, že tráví volný čas více u počítače či televize, ve 42 % (30) odpovědi to je tím, že volný čas tráví více venku s přáteli, v 17 % (12) odpovědi bylo uvedeno, že jej mají méně kvůli školním či pracovním povinnostem, v 6 % (4) bylo uvedeno, že jej tráví více se zvířaty a v 17 % (12) odpovědi jsou tyto změny způsobeny tím, že mohou být déle venku. Ze 100 % (72) odpovědí respondentů ze středních škol, kteří odpověděli, že vlivem stárnutí se změnilo trávení volného času, jsou v 19 % (14) odpovědi tyto změny způsobeny tím, že tráví volný čas více u počítače či televize, ve 35 % (25) odpovědi je to tím, že jej tráví více venku s přáteli, v 46 % (33) odpovědi bylo uvedeno, že jej mají méně kvůli školním či pracovním povinnostem.

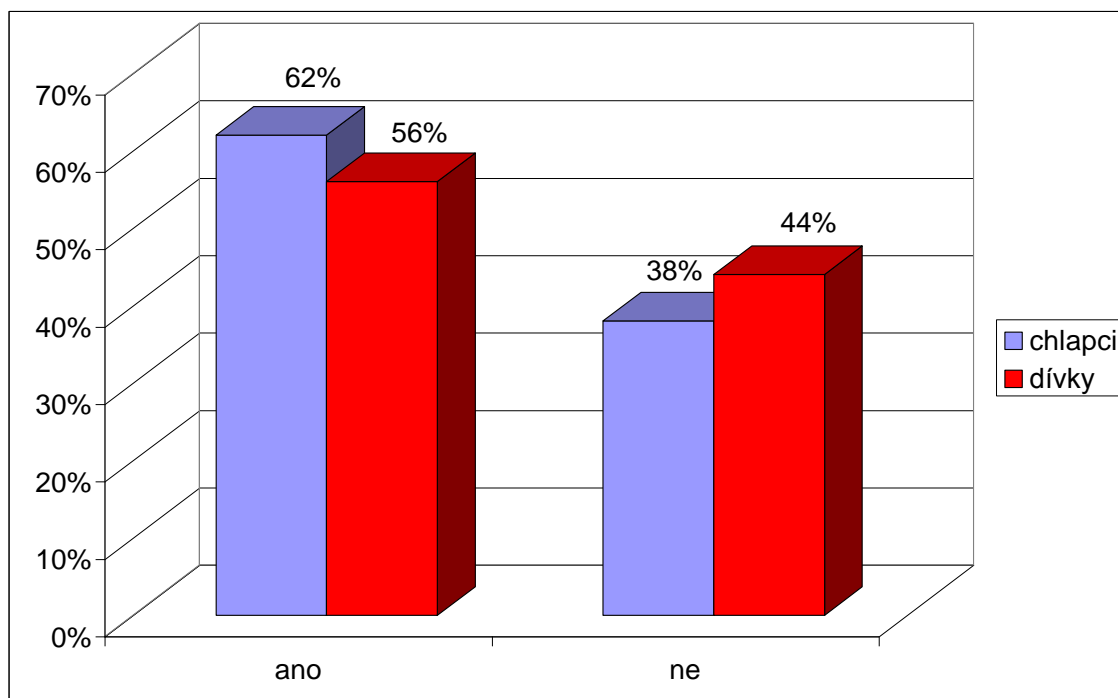
5. DISKUZE

S jistotou se dá říci, že většina dětí a mladých lidí tráví svůj volný čas různorodými aktivitami. Někdo rád sportuje, jiný relaxuje. Právě volnočasové aktivity se staly základním podnětem pro stanovení cíle této bakalářské práce, jímž bylo zjistit, jakými aktivitami se ve svém volném čase zabývají žáci 2. stupně základních škol v Českých Budějovicích a žáci 2. ročníků středních škol v Českých Budějovicích, a zda v náplni volného času dívek a chlapců existují nějaké patrné rozdíly.

V praktické části této práce jsem vyhodnocovala otázky z dotazníků. Porovnávala jsem odpovědi respondentů ze základních škol s odpověďmi respondentů ze středních škol. Přímě porovnávané otázky z dotazníku jsou obsaženy v Příloze č. 3.

Podle Hájka, Hofbauera a Pávkové představuje volný čas pro děti a mladé lidi dlouhodobou perspektivu života a výchovy, způsob i šanci na jejich rozvíjení a seberealizaci (11). Toto mohou nabízet mimo jiné i zájmové útvary. Právě chození do zájmových útvarů bylo jednou z porovnávaných otázek, na kterou odpovědělo kladně více než polovina žáků ze základních škol, tedy 63 %, zbytek odpověděl, že do zájmového útvaru nechodí. Rovněž více než polovina respondentů ze středních škol zaškrtnla možnost ano, což bylo 54 %, zbytek odpověděl ne (viz Graf 4, s. 49). Rozdíly mezi odpověďmi respondentů ze základních škol a respondentů ze středních škol jsou zde značné, neboť i jak vyplynulo z dalších výsledků, respondenti ze středních škol ve většině případech uváděli, že mají volného času čím dál méně kvůli školním a pracovním povinnostem (viz Graf 19a, s. 75). Tím by se dalo dle mého názoru vysvětlit, proč nechodí do zájmových útvarů. Chlapci uvedli v 62 %, že chodí do zájmového útvaru, dívky uvedly v 56 %, že chodí do zájmového útvaru (viz Graf 20).

Graf 20: Chození chlapců a dívek do zájmového útvaru

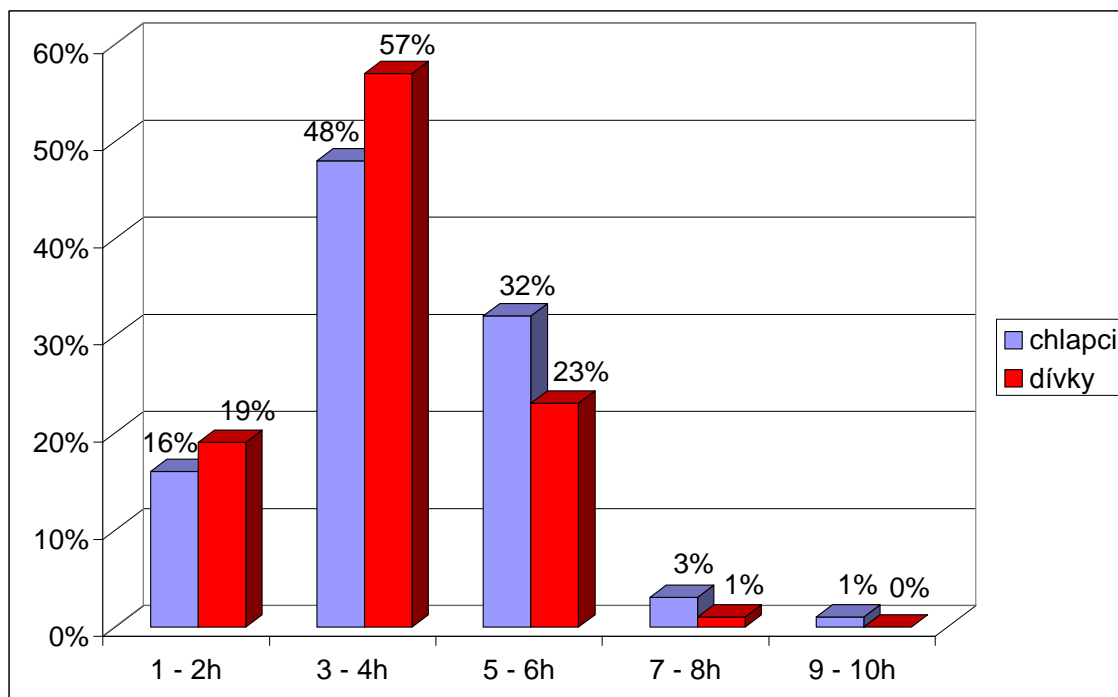

Zdroj: Vlastní výzkum

Pokud se jedná o množství volného času za den, tak nejvíce uváděli respondenti rozmezí mezi třemi až čtyřmi hodinami, největší rozdíly ale byly zaznamenány v kategorii jedna až dvě hodiny volného času denně, protože zatímco pouze 11 % žáků ze základních škol zvolilo tuto možnost, tak středoškoláků to bylo celých 24 % (viz Graf 5, s. 50). Žumárová uvádí, že za nedostatek volného času mládeže můžou hlavně tyto činnosti: přetěžování školními povinnostmi, příliš mnoho zájmových činností či provádění některé z nich na vrcholové nebo špičkové úrovni, pracovní povinnosti, dojíždění do školy (za prací), špatné rozložení denních aktivit (35). Pávková ale uvádí i opačný případ, kdy děti mají poměrně dost volného času (23). Osoby, jež mají hodně volného času, až jeho nadbytek, a neumí si s ním poradit a využít ho, mohou dospět až do stavu „time killing“ (zabíjení času) (35). Největší rozdíl u dívek a chlapců byl v kategoriích tři až čtyři hodiny a pět až šest hodin. Dívky odpověděly v 57 %, že mají volného času tři až čtyři hodiny denně, chlapci tuto možnost uvedli v 48 % (viz Graf 21). Pět až šest hodin volného času denně má 23 % dívek a 32 % chlapců. Z tohoto

vyplývá, že množství volného času za den se u dívek a u chlapců liší.

Graf 21: Množství volného času chlapců a dívek za den

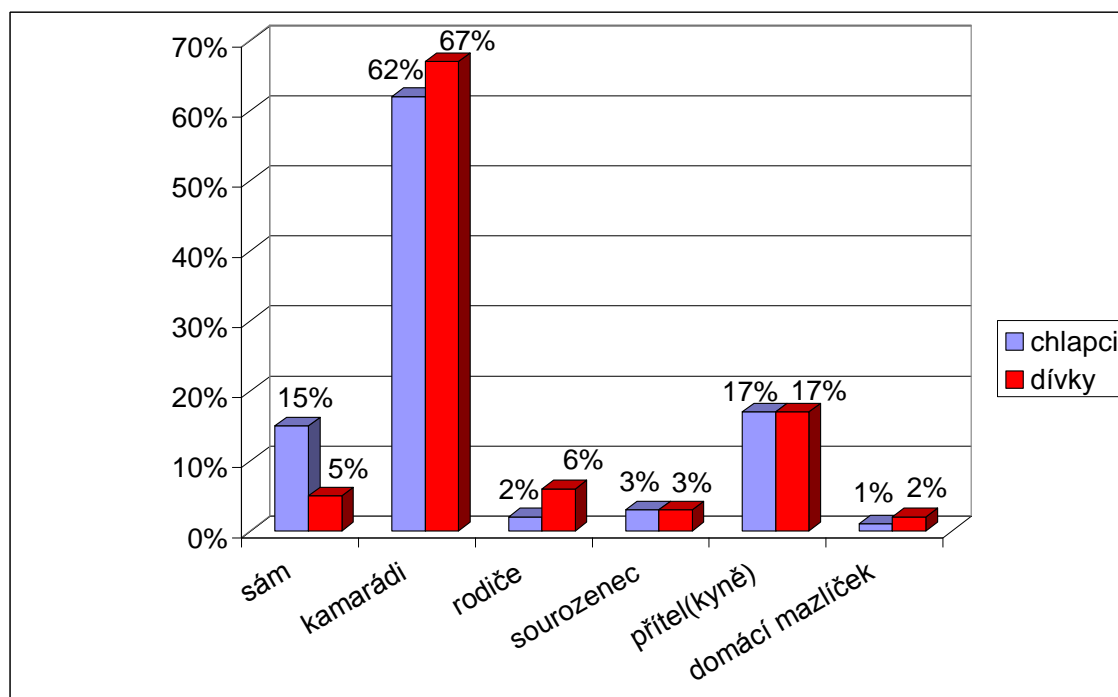

Zdroj: Vlastní výzkum

Další zkoumanou oblastí bylo zjistit, s kým tráví jedinci svůj volný čas nejraději. Jak jsem předpokládala, nejvíce respondentů jej nejraději tráví s přáteli. Na ZŠ to bylo 77 % žáků, středoškoláci tuto možnost uvedli v 51 % (viz Graf 7, s. 53). Z tohoto je jasné, že rozdíl je zde velmi zjevný. I Hofbauer potvrzuje, že pro spoustu dětí a mladých lidí je prvotní, a mnohdy také jedinou formou dobrovolného sdružování neformální vrstevnická skupina. Tu tvoří mladí lidé blízkého věku a podobných zájmů, obvykle také stejného pohlaví a blízkého sociálního postavení (13). Ovšem tyto skupiny mohou svůj volný čas vyplňovat pozitivním i negativním způsobem (10). Dále ve velkých rozdílech odpovídali respondenti, pokud se jednalo o přítele(kyni). Pouhých 5 % žáků ze základních škol tráví s přítelem(kyni) svůj volný čas, středoškoláků je to 29 %. Předpokládala jsem, že u středoškoláků to bude více, což se mi zde potvrdilo. Je totiž zřejmé, že v období mládí přichází první lásky a také je zjevný zájem o sexualitu. Sak

uvádí, že právě mládí je plně skryté i otevřené sexuality. Hlavně oblast volného času a nejrůznější činnosti ve volném čase přímo i zprostředkovaně napomáhají k nalézání sexuální identity mladých lidí (28). Nepřekvapilo mě, že dívky i chlapci odpověděli, že nejraději tráví volný čas s přáteli. Podle Karstena hledají dívky ve svých kontaktech a přátelstvích hlavně individuální vztah, kdežto chlapcům jde především o skupinový aspekt a o společenství ve hře a sportu. Děvčata svými přátelskými vztahy rovněž získávají senzibilitu pro vytváření individuálních vztahů a jiné kompetence v sociální sféře. Naopak chlapcům poskytují jejich přátelství spíše zisk z kooperace s ostatními a ze společných výsledků, což se jim hodí v dalším životě při vzdělávání i práci – týmová práce a schopnost být členem skupiny (15). I přes tyto zjištěné údaje byl ovšem velký rozdíl v tom, že zatímco dívky napsaly v pouhých 5 %, že tráví volný čas nejraději samy, u chlapců to bylo 15 % (viz Graf 22).

Graf 22: Subjekty, se kterými tráví chlapci a dívky volný čas nejraději

Zdroj: Vlastní výzkum

Jednou ze stěžejních otázek výzkumu bylo vybrat tři nejoblíbenější volnočasové aktivity. Mezi těmito aktivitami se nejvíce objevoval sport, chození na procházky a poslouchání hudby. Hájek, Hofbauer a Pávková uvádí, že sport a tělovýchova vedou k rozvíjení fyzické zdatnosti, mají rovněž významnou úlohu při sebepoznávání, při výchově k toleranci a smyslu pro fair play, při pěstování psychické odolnosti proti stresu (11). Největší rozdíly jsem ale zjistila v poslouchání hudby, protože žáci ze středních škol tuto činnost zvolili v 11 % odpovědí a středoškoláci v 17 % odpovědí (viz Tabulka 1, s. 55). I podle poznatků z MŠMT je na předním místě volnočasových aktivit mládeže poslouchání reprodukované hudby (20). Sak dodává, že hudba módních hudebních žánrů je nepostradatelnou součástí pubertální a postpubertální krize a dospívání (28). Další velký rozdíl byl v chození na procházky, žáci ze základních škol tuto možnost zvolili pouze ve 4 % odpovědí, středoškoláci ve 12 % odpovědí. Mezi nejoblíbenější aktivity dívek i chlapců rovněž patřilo poslouchání hudby a sport, ale největší rozdíly byly v hraní počítačových her. Dle tohoto jsem zjistila, že chlapci hrají počítačové hry o mnohem více než dívky. Konkrétně chlapci zvolili tuto možnost v 19 % odpovědí, zatímco dívky v pouhých 2 % odpovědí (viz Tabulka 4). Sak a Saková k tomu dodávají, že důležitější místo než u žen mají u mužů aktivity spojené s virtuální realitou, do které patří mimo jiné hraní počítačových her (29). Další velký rozdíl byl v aktivitě chození na procházky, dívky chodí na procházky více než chlapci. U dívek to bylo zaznamenáno v 11 % odpovědí, u chlapců jen ve 4 % odpovědí. Poslední velký rozdíl byl v tanci, kde opět dívky tančí více než chlapci. U dívek jsem zaznamenala 8 % odpovědí, u chlapců pouhé 1 % odpovědí. Tanec je pro mladé lidi také důležitý. Spadá do estetickovýchovných činností a ty rozvíjí vztah dětí k estetickým hodnotám, rozvíjí představivost, kreativitu a podporují emocionální složku osobnosti (11).

Tabulka 4: Nejoblíbenější volnočasové aktivity chlapců a dívek

	chlapci		dívký	
	odpovědi v absolutních číslech	odpovědi v %	odpovědi v absolutních číslech	odpovědi v %
čtení	14	5%	30	8%
sledování pořadů v TV	19	7%	17	5%

sledování filmů	26	9%	35	9%
hraní počítačových her	53	19%	7	2%
jiná počítačová činnost	8	3%	0	0%
hraní her na mobilním telefonu	6	2%	3	1%
chatování	24	8%	41	11%
spaní	17	6%	15	4%
poslouchání hudby	39	14%	53	15%
hra na hudební nástroj	7	2%	6	2%
kreslení	3	1%	14	4%
chození na procházky	12	4%	39	11%
kino, divadlo	4	1%	11	3%
zpívání	1	0%	9	2%
tanec	3	1%	29	8%
sport	45	16%	41	11%
jiné	5	2%	15	4%
celkem	286	100%	365	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Mezi pasivní formy trávení volného času patří sledování televize. Zjišťovala jsem, kolik hodin denně stráví člověk jejím sledováním. Byly zaznamenány dva velké rozdíly. První se týkal kategorie tři hodiny denně. Tuto možnost zvolilo 21 % žáků ze základních škol a pouze 4 % středoškoláků (viz Graf 10, s. 60). Druhý, masivnější rozdíl, jsem zjistila v kategorii méně než dvě hodiny denně. Tuto možnost zvolilo 30 % žáků ze základních škol a 63 % středoškoláků. Sak se Sakovou konstatují, že sledování televize má každodenní frekvenci (29). Další průzkumy ukazují, že průměrný osmnáctiletý člověk stráví ze svého dosavadního života více času u televize než ve škole nebo při kterékoli jiné činnosti. Pravidelná konzumace televizního vysílání samozřejmě dodává člověku poznatky a informace a rovněž tvaruje a upevňuje jeho postoje, přesvědčení a orientaci ve světě (15).

Další stěžejní otázkou výzkumu byla ta, kde měli respondenti volit variantu mezi aktivní a pasivní formou trávení volného času. Jako aktivní se označují ty činnosti, při kterých osoba sama vyvíjí činnost a produkuje nějaké hodnoty, zabývá se aktivně předmětem svého zájmu (11). Jako pasivní se označují ty činnosti, při jejichž provádění se aktivita omezuje na vnímání předmětu zájmu (11). V obou formách jsem

zaznamenala velké rozdíly. Ty největší byly v osobním setkání, chatování, kreslení a návštěvě výstav. Osobní setkání preferuje 52 % žáků základních škol, středoškoláků 90 % (viz Tabulka 2, s. 61). Chatování je bližší 48 % žáků základních škol a 10 % středoškoláků. Kreslení dává přednost 88 % žáků základních škol a 61 % středoškoláků. Návštěva výstav je bližší 12 % žáků základních škol a 39 % středoškoláků. I přestože u těchto kategorií byly ve větší míře zvoleny aktivní formy trávení volného času, tak poznatky z MŠMT potvrzují, že v dnešní době se zvyšuje spíše pasivita, konzumnost a nenáročnost aktivit. Normálním se pro velkou část mládeže stává, aby byla bavena bez vynaložení úsilí. Sport spolu s aktivními formami využívání volného času se pro značnou část mládeže stávají velmi obtížné (20). U dívek a u chlapců byly největší rozdíly v procházkách, sledování televize, tanci a návštěvě restauračních zařízení. Procházky preferují více dívky. Konkrétně dívky zvolili tuto aktivitu v 82 %, chlapci v 47 % (viz Tabulka 5). Chlapci dávají přednost sledování televize v 53 % a dívky pouze v 18 %. Televize se stala médiem, který je ve volném čase dětí a mládeže dominantní (20). Již mnoho let se mluví o vlivu filmů, televize a počítačových her na psychiku dítěte. Kromě toho, že chroničtí sledovači těchto médií jsou poškozováni na zdraví, poškozován je pohybový systém, zrak, oběhový systém, nervová soustava a další orgány, jsou tito mladí jedinci konfrontováni s násilím. Toto se stalo každodenní součástí zpravodajství i dalších televizních programů, akčních filmů a videoher (20). Chlapci tančí o mnoho méně, než dívky. Chlapci zvolili tanec v 16 %, dívky v 67 %. Restauracním zařízením dává přednost 84 % chlapců a 33 % dívek. Z výzkumů, které se věnují sociální deviací mládeže vyplývá, že životní styl založený na trávení volného času v partách, v návštěvách hospod, restaurací, heren, diskoték a v nicnedělání napomáhá vzniku sociálně patologických jevů a asociálnímu chování. Kvalita takového trávení volného času je příliš malá a tyto aktivity lze charakterizovat spíše jako ubíjení času než jeho naplňování (20).

Tabulka 5: Aktivní a pasivní formy trávení volného času chlapců a dívek

	chlapci		dívký	
	absolutní čísla	%	absolutní čísla	%
hraní fotbalu	68	72%	59	48%
sledování fotbalu	26	28%	64	52%
celkem	94	100%	123	100%
procházky v přírodě	44	47%	101	82%
sledování TV	50	53%	22	18%
celkem	94	100%	123	100%
hra na hudební nástroj	11	12%	9	7%
poslouchání hudby	83	88%	114	93%
celkem	94	100%	123	100%
jízda na kole	65	69%	86	70%
vyjížďka autem	29	31%	37	30%
celkem	94	100%	123	100%
zpěv	3	3%	24	20%
spánek	91	97%	99	80%
celkem	94	100%	123	100%
plavání v bazénu	62	66%	81	66%
relaxace ve vířivé vaně	32	34%	42	34%
celkem	94	100%	123	100%
osobní setkání	62	66%	92	75%
chatování	32	34%	31	25%
celkem	94	100%	123	100%
kreslení	68	72%	94	76%
návštěva výstav	26	28%	29	24%
celkem	94	100%	123	100%
chov psa	72	77%	110	89%
chov rybiček	22	23%	13	11%
celkem	94	100%	123	100%
tělesná výchova	75	80%	72	59%

přírodopis (biologie)	19	20%	51	41%
celkem	94	100%	123	100%
příprava jídla	25	27%	61	50%
konzumace jídla	69	73%	62	50%
celkem	94	100%	123	100%
sezónní práce na zahradě	37	39%	19	15%
nakupování	57	61%	104	85%
celkem	94	100%	123	100%
tanec	15	16%	82	67%
návštěva restauračních zařízení	79	84%	41	33%
celkem	94	100%	123	100%
cestování	88	94%	118	96%
sbírání známek	6	6%	5	4%
celkem	94	100%	123	100%
zahlcení prací	52	55%	75	61%
nicnedělání	42	45%	48	39%
celkem	94	100%	123	100%
fotografování	41	44%	87	71%
prohlížení obrázků	53	56%	36	29%
celkem	94	100%	123	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Při zjišťování „typicky“ dívčích činností ve volném čase bylo potvrzeno, že dle respondentů věnují dívky svůj volný čas nejvíce nakupování, chození ven s přáteli, chatování a líčení. Rozdíl byl vidět právě v líčení. Respondenti ze základních škol odpověděli v 11 % odpovědí, že dívky svůj volný čas věnují líčení, respondenti ze středních škol toto zvolili v 5 % odpovědí (viz Graf 11, s. 65). Renzetti a Curran uvádí, že u žen bude většina lidí očekávat pečovatelský přístup, cit pro romantiku, péči o vlastní zevnějšek a nepříliš velkou technickou zdatnost (27).

Při zjišťování „typicky“ chlapeckých činností ve volném čase bylo opět potvrzeno, že dle respondentů věnují chlapci svůj volný čas nejvíce sportu, chození ven s přáteli, sledování televize a hraní počítačových her. Renzetti a Curan dodávají, že právě u počítačových her je zjevná maskulinní orientace (27). Zjevný rozdíl jsem ale zjistila u chození ven s přáteli, kdy žáci základních škol odpověděli v 5 % odpovědí, že chodí ven s přáteli, středoškoláci to samé odpověděli v 13 % odpovědí (viz Graf 12, s. 66). Z tohoto je patrné, že středoškoláci chodí ven s přáteli více než žáci základních škol.

Mezi pracovní povinnosti, kterým se respondenti doma věnují nejvíce patří úklid jejich pokoje a mytí nádobí. Zajímavé ale bylo to, kolik času věnují respondenti úkolům a učení. Žáci ze základních škol věnují těmto činnostem totiž více času než středoškoláci. Ti odpověděli jen v 6 % odpovědí, že se učí nebo dělají úkoly do školy, žáci ze základních škol na toto odpověděli ve 12 % odpovědí (viz Graf 16, s. 71). Jak se zde potvrdilo, mládež nevěnuje přípravě do školy příliš času. MŠMT uvádí, že mizení podílu volného času, ve kterém se mládež zabývá vzděláváním, je závažné. Tento tendence může mít dopad na celou společnost a ekonomiku, protože moderní civilizační procesy charakterizují souvislosti mezi ekonomikou, vzdělaností, vědou a kulturou (20). Z výzkumů Saka a Sakové také vyplývá, že studium a příprava na školu patří mezi ty činnosti, kterým mládež věnuje málo volného času (29).

Žáky ze základních škol a středoškoláky nejvíce ve volném čase ovlivňují přátelé, osobní počítač a internet. Zjevný rozdíl jsem ale zaznamenala právě u počítače, kdy vyšlo, že žáky ze základních škol ovlivňuje počítač mnohem více než středoškoláky. Ty ovlivňuje počítač pouze ve 4 %, zatímco žáky ze základních škol v 17 % (viz Graf 17, s. 72). Hájek, Hofbauer a Pávková konstatují, že počítač je nejrychleji se vyvíjející zájmová oblast, která obdaňuje děti počítačovými dovednostmi, vyvíjí logické uvažování při programování atd. Zde je ale větší riziko návyku na tzv. virtuální drogu (11). Sak se Sakovou dodávají, že možnosti a funkce počítačů se pořád rozšiřují, a tak bude jejich role i nadále stoupat (29).

Také jsem zkoumala, jestli se vlivem stárnutí mění trávení volného času respondentů. 49 % respondentů ze základních škol uvedlo, že se mění. Mění se i u 54 %

respondentů ze středních škol (viz Graf 19, s. 74). Respondenti nejvíce uváděli, že vlivem stárnutí tráví více času venku s přáteli a také, že mají méně volného času kvůli školním či pracovním povinnostem (viz Graf 19a, s. 75). V tomto byl také zjištěn největší rozdíl, protože žáci ze základních škol odpověděli v 17 % odpovědí, že volného času mají méně kvůli školním a pracovním povinnostem a středoškoláci tuto možnost uvedli v 46 % odpovědí. Jak už jsem uvedla výše, přetěžování školními a pracovními povinnostmi jsou jednou z příčin nedostatku volného času mládeže (35).

Z výše uvedeného je zjevné, že oblíbené volnočasové aktivity respondentů ze základních škol a respondentů ze středních škol jsou velice podobné. Jak žáci základních škol, tak i středoškoláci rádi čtou, sledují filmy, hrají počítačové hry, chatují, poslouchají hudbu, tančí, sportují, chodí na procházky, spí, kreslí, nakupují, chodí do restauračních zařízení, cestují a fotografují (viz Tabulka 1, s. 55; Tabulka 2, s. 61). Liší se tím, že žáci základních škol raději jídlo připravují, zatímco středoškoláci konzumují (viz Tabulka 2, s. 61). Důležitější rozdíl bych ale viděla v množství času věnovaného těmto aktivitám. Další velké rozdíly byly zjištěny v jednotlivých kategoriích.

Z výsledků tohoto výzkumu je patrné, že chlapci dávají přednost spíše pasivním formám trávení volného času, zatímco dívky dávají přednost aktivním formám trávení volného času. Hypotéza „*Chlapci preferují aktivní formy trávení volného času, dívky pasivní formy trávení volného času*“ se tedy nepotvrdila.

6. ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývala náplní volného času českých dětí a mládeže z pohledu gender. Cílem práce bylo zjistit, jakými aktivitami se ve svém volném čase zabývají žáci 2. stupně základních škol v Českých Budějovicích a žáci 2. ročníků středních škol v Českých Budějovicích, a zda v náplni volného času dívek a chlapců existují nějaké patrné rozdíly.

Byly srovnávány vybrané otázky z dotazníků. Srovnávání probíhalo tak, že byly porovnávány rozdíly v odpovědích žáků základních škol s odpověďmi středoškoláků a u některých otázek byly také porovnávány rozdíly v odpovědích dívek a chlapců.

Výzkum byl proveden kvantitativní metodou pomocí dotazníkového šetření, které probíhalo na třech základních a třech středních školách v Českých Budějovicích. Výzkumný soubor byl složen z 217 respondentů. Byla stanovena jedna hypotéza: **„Chlapci preferují aktivní formy trávení volného času, dívky pasivní formy trávení volného času.“** Tato hypotéza nebyla potvrzena, protože z výsledků vyplynulo, že dívky volily více aktivních forem trávení volného času, zatímco chlapci více pasivních forem trávení volného času.

Byly zjištěny i důležité rozdíly v trávení volného času žáků základních škol a středoškoláků a také dívek a chlapců. Volnočasové aktivity respondentů ze základních škol a respondentů ze středních škol se ale příliš neliší, odlišné je množství času věnovaného těmto aktivitám.

Ve své bakalářské práci jsem se snažila poukázat na volnočasové aktivity žáků ze základních a středních škol a rovněž na to, jestli chlapci dávají přednost aktivním formám trávení volného času a dívky pasivním. Zjištěné výsledky a poznatky mohou být podnětem pro další zkoumání této problematiky a také mohou napomoci obohatit vědomosti a informace týkající se oblasti volného času z pohledu gender. Tato práce může být použita jako podklad pro další diskuzi o tomto tématu. Dále by mohla být inspirací pro vytvoření vhodnějších zájmových útvarů pro jednotlivé cílové skupiny a jak základní, tak i střední školy by ji mohly u svých žáků využít pro plánování mimoškolních aktivit a správné využití volného času.

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. BAUMAN, Zygmunt a Tim MAY. *Thinking Sociologically*. 2nd ed. Oxford: Blackwell Publishing, 2001. ISBN 0-0096-757-4.
2. BÁRTLOVÁ, Sylva a Helena HNILICOVÁ. *Vybrané metody a techniky výzkumu. Zjišťování spokojenosti pacientů*. Brno: IDVPZ, 2000. ISBN 80-7013-311-2.
3. BLAŽKOVÁ, Monika. Pedagogika volného času – charakteristika, cíle a metody. In: SÝKORA, Jan. *O výchově a volném čase: sborník z 3. mezinárodní konference 21. a 22. června 2007 na Katedře sociální pedagogiky PdF Univerzity Hradec Králové*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, s. 8-12. ISBN 978-80-7041-730-0.
4. DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-0139-7.
5. FAFEJTA, Martin. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Jan Piszkievicz, 2004. ISBN 80-86768-06-6.
6. FRANK, Petr, Kateřina PLESKOVÁ a Michaela BOSÁKOVÁ. *Průvodce na cestě k rovnosti žen a mužů: (nejen) pracovní sešit k přednáškám*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-4-0.
7. GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2390-7.
8. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.
9. HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-128-1.
10. HÁJEK, Bedřich et al. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: IDM MŠMT, 2004. ISBN 80-86784-06-1.

11. HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
12. HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.
13. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
14. HOFBAUER, Břetislav. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7394-240-3.
15. KARSTEN, Hartmut. *Ženy – muži: generové role, jejich původ a vývoj*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-145-X.
16. KAVANOVÁ, Alica a Štefan CHUDÝ. *Výchova a volný čas: vybrané kapitoly z pedagogiky volného času*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005. ISBN 80-7318-266-1.
17. KRAUS, Blahoslav et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.
18. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
19. MAŘÍKOVÁ, Hana et al. *Proměny současné české rodiny: (rodina-gender-stratifikace)*. Praha: SLON, 2000. ISBN 80-85850-93-1.
20. MŠMT. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. Praha: Čihák, 2008.
21. NĚMEC, Jiří. Hra a její význam ve volnočasových aktivitách. In: PELCÁK, Stanislav. *Socialia 2000: mládež a volný čas: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Hradci Králové 10. a 11. října 2000*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, s. 285-288. ISBN 80-7041-760-9.
22. OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.

23. PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.
24. PREUSCHOFF, Gisela. *Raising Girls*. Australia: Finch Publishing Pty Limited, 2004. ISBN 0-0172-407-6.
25. PROKEŠOVÁ, Miriam. *Volný čas a co s ním?* Ostrava: Ostravská univerzita, 2004.
26. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
27. RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.
28. SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.
29. SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.
30. SLEPIČKOVÁ, Irena. *Sport a volný čas: vybrané kapitoly*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1039-6.
31. SURYNEK, Alois, Růžena KOMÁRKOVÁ a Eva KAŠPAROVÁ. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-038-4.
32. VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost: (vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií)*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-808-3.
33. VERDON, Jean. *Volný čas ve středověku*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-543-7.
34. ZIMMER, Renate et. al. *Handbuch für Kinder – und Jugendarbeit im Sport*. Aachen: Meyer & Meyer Verlag, 1998. ISBN 0-0100-701-0.
35. ŽUMÁROVÁ, Monika. Mládež a volný čas. In: KRAUS, Blahoslav et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, s. 49-57. ISBN 80-7315-125-1.

8. KLÍČOVÁ SLOVA

Aktivní formy trávení volného času

Dítě

Gender

Mládež

Pasivní formy trávení volného času

Volný čas

9. PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Dotazník pro základní školy

Příloha č. 2 – Dotazník pro střední školy

Příloha č. 3 – Přímou porovnávané otázky z dotazníku

Příloha č. 1 – Dotazník pro základní školy

Dobrý den,

jmenuji se Lenka Macková a jsem studentkou Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Chtěla bych Tě požádat o vyplnění tohoto dotazníku, který je zcela anonymní a bude sloužit pouze pro účely mé bakalářské práce, jež se zabývá problematikou trávení volného času dětí a mládeže.

Předem Ti děkuji za spolupráci.

1. Věk

.....let

2. Třída ZŠ

.....

3. Pohlaví

a) muž

b) žena

4. Co bylo Tvojí nejoblíbenější hračkou?

a) panenka

b) auto

c) jiné (prosím, vypiš)

.....
.....

5. Chodíš do nějakého zájmového útvaru (např. do kroužku, souboru, klubu, oddílu, kurzu)?

a) ano

b) ne

6. Kolik hodin volného času máš denně?

a) 1 – 2 h

b) 3 – 4 h

c) 5 – 6 h

d) více než 6 h (prosím, vypiš)

.....

7. Organizuješ si volný čas sám (sama)?

a) ano

b) většinou ano

c) ne

d) většinou ne

7a Pokud jsi u 7. otázky odpověděl(a) za c) nebo za d), napiš, prosím, kdo Ti volný čas organizuje.

.....
.....

8. Volný čas trávíš nejraději (vyber jednu možnost)

- a) sám (sama)
- b) s kamarádem(dy), s kamarádkou(kami)
- c) s rodiči
- d) se sourozencem(ci)
- e) s přítelem(kyní)
- f) s domácím mazlíčkem
- g) s jinými osobami (prosím, vypiš)

.....
.....

9. Svůj volný čas trávíš většinou (vyber jednu možnost)

- a) doma
- b) venku
- c) v zájmovém útvaru
- d) jinde (prosím, vypiš)

.....
.....

10. Vyber tři Tvé nejoblíbenější volnočasové aktivity

- a) čtení (knih, časopisů, apod.)
- b) sledování pořadů v TV
- c) sledování filmů
- d) hraní počítačových her
- e) jiná počítačová činnost (prosím, vypiš)

.....
.....

- f) hraní her na mobilním telefonu
- g) chatování s kamarády a kamarádkami na Facebooku (Twitteru, chatu, apod.)
- h) spaní
- i) poslouchání hudby
- j) hra na hudební nástroj
- k) kresba, malba
- l) chození na procházky
- m) návštěva kina, divadla apod.
- n) zpívání
- o) tanec
- p) sport (prosím, vypiš)

.....
.....

q) jiné (prosím, vypiš)

.....
.....

11. Kolik hodin denně strávíš na počítači?

- a) více než 5 h
- b) 5 h
- c) 4 h
- d) 3 h
- e) 2 h
- f) méně než 2 h
- g) 0 h

12. Kolik hodin denně strávíš sledováním televize?

- a) více než 5 h
- b) 5 h
- c) 4 h
- d) 3 h
- e) 2 h
- f) méně než 2 h
- g) 0 h

13. U každé dvojice podtrhni tu, která je Ti bližší

- a) sledování fotbalu – hraní fotbalu
- b) procházky v přírodě – sledování televize
- c) poslouchání hudby – hra na hudební nástroj
- d) jízda na kole – vyjížděka autem
- e) spánek – zpěv
- f) relaxace ve vířivce – plavání v bazénu
- g) chatování – osobní setkání
- h) kresba (malba) – návštěva výstav (galerií)
- i) chov psa – chov rybiček
- j) tělesná výchova – přírodopis
- k) konzumace jídla – příprava jídla
- l) sezónní práce na zahradě – nakupování
- m) tanec – návštěva restauračních zařízení
- n) sbírání známek – cestování
- o) zahlcení prací – nicnedělání (nuda)
- p) fotografování – prohlížení obrázků

14. Co jsou podle Tebe „typicky“ dívčí činnosti ve volném čase?

.....
.....

15. Co jsou podle Tebe „typicky“ chlapecké činnosti ve volném čase?

.....
.....

16. Je podle Tebe více možností pro dívky nebo pro chlapce, jak trávit volný čas?

a) více možností je pro dívky (prosím, vypiš proč)

.....
.....

b) více možností je pro chlapce (prosím, vypiš proč)

.....
.....

c) je to stejné

d) nevím

17. S jakými hračkami by si měly podle Tebe hrát dívky? (můžeš vybrat více možností)

a) panenka

b) auto

c) domečky a příslušenství pro panenky

d) roboti

e) plyšové zvířátko

f) stavebnice

g) dětská kuchyňka

h) zbraně

i) jiné (prosím, vypiš)

.....
.....

18. S jakými hračkami by si měli podle Tebe hrát chlapci? (můžeš vybrat více možností)

a) panenka

b) auto

c) domečky a příslušenství pro panenky

d) roboti

e) plyšové zvířátko

f) stavebnice

g) dětská kuchyňka

h) zbraně

i) jiné (prosím, vypiš)

.....
.....

19. Prosím, vypiš, jaké pracovní povinnosti máš po skončení výuky doma.

.....
.....

20. Kdo nebo co Tě nejvíc ovlivní, když přemýšlíš, co budeš dělat ve svém volném čase? (vyber jednu možnost)

- a) osobní počítač
- b) reklamy v TV
- c) internet
- d) rádio
- e) časopisy
- f) kamarádi a kamarádky
- g) jiné (prosím, vypiš)

.....
.....

21. S využitím svého volného času jsi (zakroužkuj číslo, které se nejvíce blíží Tvému názoru)

Velmi spokojen(a) Nespokojen(a)
1 - 2 - 3 - 4 - 5

22. Změnilo se v průběhu Tvého stárnutí trávení volného času?

- a) ano (prosím, vypiš, jak)

.....
.....

- b) ne

Příloha č. 2 – Dotazník pro střední školy

Dobrý den,

jmenuji se Lenka Macková a jsem studentkou Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku, který je zcela anonymní a bude sloužit pouze pro účely mé bakalářské práce, jež se zabývá problematikou trávení volného času dětí a mládeže.

Předem Vám děkuji za spolupráci.

1. Věk

.....let

2. Pohlaví

- a) muž
- b) žena

3. Co bylo Vaší nejoblíbenější hračkou?

- a) panenka
- b) auto
- c) jiné (prosím, vypište)

.....
.....

4. Chodíte do nějakého zájmového útvaru (např. do kroužku, souboru, klubu, oddílu, kurzu)?

- a) ano
- b) ne

5. Kolik hodin volného času máte denně?

- a) 1 – 2 h
- b) 3 – 4 h
- c) 5 – 6 h
- d) více než 6 h (prosím, vypište)

.....

6. Organizujete si volný čas sám (sama)?

- a) ano
- b) většinou ano
- c) ne
- d) většinou ne

6a Pokud jste u 6. otázky odpověděl(a) za c) nebo za d), napište, prosím, kdo Vám volný čas organizuje.

.....
.....

7. Volný čas trávíte nejraději (vyberte jednu možnost)

- a) sám (sama)
- b) s kamarádem(dy), s kamarádkou(kami)
- c) s rodiči
- d) se sourozencem(ci)
- e) s přítelem(kyní)
- f) s domácím mazlíčkem
- g) s jinými osobami (prosím, vypište)

.....
.....

8. Svůj volný čas trávíte většinou (vyberte jednu možnost)

- a) doma
- b) venku
- c) v zájmovém útvaru
- d) jinde (prosím, vypiš)

.....
.....

9. Vyberte tři Vaše nejoblíbenější volnočasové aktivity

- a) čtení (knih, časopisů, apod.)
- b) sledování pořadů v TV
- c) sledování filmů
- d) hraní počítačových her
- e) jiná počítačová činnost (prosím, vypište)

.....
.....

- f) hraní her na mobilním telefonu
- g) chatování s kamarády a kamarádkami na Facebooku (Twitteru, chatu, apod.)
- h) spaní
- i) poslouchání hudby
- j) hra na hudební nástroj
- k) kresba, malba
- l) chození na procházky
- m) návštěva kina, divadla apod.
- n) zpívání
- o) tanec
- p) sport (prosím, vypište)

.....
.....

q) jiné (prosím, vypište)

.....
.....

10. Kolik hodin denně strávíte na počítači?

- a) více než 5 h
- b) 5 h
- c) 4 h
- d) 3 h
- e) 2 h
- f) méně než 2 h
- g) 0 h

11. Kolik hodin denně strávíte sledováním televize?

- a) více než 5 h
- b) 5 h
- c) 4 h
- d) 3 h
- e) 2 h
- f) méně než 2 h
- g) 0 h

12. U každé dvojice podtrhněte tu, která je Vám bližší

- a) sledování fotbalu – hraní fotbalu
- b) procházky v přírodě – sledování televize
- c) poslouchání hudby – hra na hudební nástroj
- d) jízda na kole – vyjížděka autem
- e) spánek – zpěv
- f) relaxace ve vířivce – plavání v bazénu
- g) chatování – osobní setkání
- h) kresba (malba) – návštěva výstav (galerií)
- i) chov psa – chov rybiček
- j) tělesná výchova – biologie
- k) konzumace jídla – příprava jídla
- l) sezónní práce na zahradě – nakupování
- m) tanec – návštěva restauračních zařízení
- n) sbírání známek – cestování
- o) zahlcení prací – nicnedělání (nuda)
- p) fotografování – prohlížení obrázků

13. Co jsou podle Vás „typicky“ dívčí činnosti ve volném čase?

.....
.....

14. Co jsou podle Vás „typicky“ chlapecké činnosti ve volném čase?

.....
.....

15. Je podle Vás více možností pro dívky nebo pro chlapce, jak trávit volný čas?

a) více možností je pro dívky (prosím, vypište proč)

.....
.....

b) více možností je pro chlapce (prosím, vypište proč)

.....
.....

c) je to stejné

d) nevím

16. S jakými hračkami by si měly podle Vás hrát dívky? (můžete vybrat více možností)

a) panenka

b) auto

c) domečky a příslušenství pro panenky

d) roboti

e) plyšové zvířátko

f) stavebnice

g) dětská kuchyňka

h) zbraně

i) jiné (prosím, vypište)

.....
.....

17. S jakými hračkami by si měli podle Vás hrát chlapci? (můžete vybrat více možností)

a) panenka

b) auto

c) domečky a příslušenství pro panenky

d) roboti

e) plyšové zvířátko

f) stavebnice

g) dětská kuchyňka

h) zbraně

i) jiné (prosím, vypište)

.....
.....

18. Prosím, vypište, jaké pracovní povinnosti máte po skončení výuky doma.

.....
.....

19. Kdo nebo co Vás nejvíc ovlivní, když přemýšlíte, co budete dělat ve svém volném čase? (vyberte jednu možnost)

- a) osobní počítač
- b) reklamy v TV
- c) internet
- d) rádio
- e) časopisy
- f) kamarádi a kamarádky
- g) jiné (prosím, vypište)

.....
.....

20. S využitím svého volného času jste (zakroužkujte číslo, které se nejvíce blíží Vašemu názoru)

Velmi spokojen(a) Nespokojen(a)
1 - 2 - 3 - 4 - 5

21. Změnilo se v průběhu Vašeho stárnutí trávení volného času?

- a) ano (prosím, vypište, jak)

.....
.....

- b) ne

Příloha č. 3 – Přímo porovnávané otázky z dotazníku

4. Chodíte do nějakého zájmového útvaru (např. do kroužku, souboru, klubu, oddílu, kurzu)?

- a) ano
- b) ne

5. Kolik hodin volného času máte denně?

- a) 1 – 2 h
  - b) 3 – 4 h
  - c) 5 – 6 h
  - d) více než 6 h (prosím, vypište)
- .....

7. Volný čas trávíte nejraději (vyberte jednu možnost)

- a) sám (sama)
  - b) s kamarádem(dy), s kamarádkou(kami)
  - c) s rodiči
  - d) se sourozencem(ci)
  - e) s přítelem(kyní)
  - f) s domácím mazlíčkem
  - g) s jinými osobami (prosím, vypište)
- .....
- .....

9. Vyberte tři Vaše nejoblíbenější volnočasové aktivity

- a) čtení (knih, časopisů, apod.)
  - b) sledování pořadů v TV
  - c) sledování filmů
  - d) hraní počítačových her
  - e) jiná počítačová činnost (prosím, vypište)
- .....
- .....

- f) hraní her na mobilním telefonu
- g) chatování s kamarády a kamarádkami na Facebooku (Twitteru, chatu, apod.)
- h) spaní
- i) poslouchání hudby
- j) hra na hudební nástroj
- k) kresba, malba
- l) chození na procházky
- m) návštěva kina, divadla apod.
- n) zpívání
- o) tanec
- p) sport (prosím, vypište)

.....
.....
q) jiné (prosím, vypište)
.....
.....

11. Kolik hodin denně strávíte sledováním televize?

- a) více než 5 h
- b) 5 h
- c) 4 h
- d) 3 h
- e) 2 h
- f) méně než 2 h
- g) 0 h

12. U každé dvojice podtrhněte tu, která je Vám bližší

- a) sledování fotbalu – hraní fotbalu
- b) procházky v přírodě – sledování televize
- c) poslouchání hudby – hra na hudební nástroj
- d) jízda na kole – vyjížděka autem
- e) spánek – zpěv
- f) relaxace ve vířivce – plavání v bazénu
- g) chatování – osobní setkání
- h) kresba (malba) – návštěva výstav (galerií)
- i) chov psa – chov rybiček
- j) tělesná výchova – biologie
- k) konzumace jídla – příprava jídla
- l) sezónní práce na zahradě – nakupování
- m) tanec – návštěva restauračních zařízení
- n) sbírání známek – cestování
- o) zahlcení prací – nicnedělání (nuda)
- p) fotografování – prohlížení obrázků

13. Co jsou podle Vás „typicky“ dívčí činnosti ve volném čase?

.....
.....

14. Co jsou podle Vás „typicky“ chlapecké činnosti ve volném čase?

.....
.....

18. Prosím, vypište, jaké pracovní povinnosti máte po skončení výuky doma.

.....
.....

19. Kdo nebo co Vás nejvíc ovlivní, když přemýšlíte, co budete dělat ve svém volném čase? (vyberte jednu možnost)

- a) osobní počítač
- b) reklamy v TV
- c) internet
- d) rádio
- e) časopisy
- f) kamarádi a kamarádky
- g) jiné (prosím, vypište)

.....
.....

21. Změnilo se v průběhu Vašeho stárnutí trávení volného času?

- a) ano (prosím, vypište jak)

.....
.....

- b) ne